МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

16.-62
20.11.23

Аліна Вікторівна Попік

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Фальсифікація фінансової звітності: виявлення та попередження»

Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник
к.е.н., доц. Тетяна НАЗАРЕНКО
_____
(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Ірина ЖИГЛЕЙ
_____
(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК
_____
(підпис)

Житомир, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ 7

1.1. Сутність і значення фінансової звітності в діяльності господарюючого суб'єкта 7

1.2. Сутність та види фальсифікації фінансової звітності 17

1.3. Основні заходи протидії фальсифікації фінансової звітності 26

Висновки до 1 розділу 33

РОЗДІЛ 2. ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» 34

2.1. Діагностика фінансово-економічного стану АТ «Райффайзен банк» 34

2.2. Організація процесу формування фінансової звітності в АТ «Райффайзен банк» 44

2.3. Методи боротьби з фальсифікацією фінансової звітності в АТ «Райффайзен банк» 51

Висновки до 2 розділу 61

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З ФАЛЬСИФІКАЦІЄЮ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ 63

3.1. Зарубіжний досвід організації боротьби фальсифікацією фінансової звітності 63

3.2. Ключові засади протидії фальсифікації фінансової звітності в Україні 75

Висновки до 3 розділу 83

ВИСНОВКИ ІПРОПОЗИЦІЇ 84

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 88

ДОДАТКИ 97

ВСТУП

Бухгалтерський облік є інформаційною системою, яка використовується суб'єктами для прийняття різних економічних рішень. Інвестори і стейкхолдери приймають рішення на підставі облікової інформації про діяльність суб'єкта господарювання, яку надає фінансова звітність у річних звітах. Основною метою фінансової звітності є надання інформації, яка є корисною для різних інвесторів у процесі прийняття рішень. Тому важливо надавати якісну та достовірну фінансову інформацію про економічні процеси, що відбуваються в банківській установі. Таким чином, якість фінансової звітності описується як корисність облікової інформації для користувачів цієї інформації (здебільшого це інвестори та кредитори).

Асиметрія інформації в фінансовій звітності можлива у зв'язку з тим, що топ менеджмент господарюючого суб'єкта прагне приховати частину доходів або, навпаки, завищити їх, для асиметрії інформації через зміну фінансових результатів. Свідома фальсифікація показників фінансової звітності можлива через зовнішній та внутрішній тиск на топ менеджмент підприємства для досягнення очікуваних доходів, зокрема коли неспроможність досягти окреслених фінансових цілей матиме значні наслідки для управлінського персоналу. Тому актуальним є дослідження теоретико-концептуальних засад виявлення і попередження фальсифікації фінансової звітності.

Проблематика концептуальних засад фінансової звітності висвітлена в працях таких вчених як: Н.В. Антоненко, А.В. Гевчук, Д.В. Головіна, В.М. Жук, О.В. Карпенко, І.В. Жиглей, О.П. Зоря, С.Ф. Легенчук, І.Й Плікус, Н.Л. Правдюк, Н.М. Побережна, Т.М. Сторожук, Л.В. Чижевська, Н.В. Хом'як, Є.О. Чабан, О.О. Фальченко та інших. Однак подальшого дослідження потребує питання попередження фальсифікації фінансової звітності для забезпечення якісного інформаційного забезпечення про діяльність суб'єкта господарювання.

Мета магістерської кваліфікаційної роботи полягає у з'ясуванні організаційно-методичних аспектів виявлення і попередження фальсифікації фінансової звітності.

Для виконання поставленої мети виконано наступні задачі:

– охарактеризувати концептуальні основи представлення облікової інформації в фінансовій звітності;

– навести класифікацію фальсифікацій фінансової звітності;

– охарактеризувати основні заходи протидії фальсифікації фінансової звітності;

– оцінити фінансово-економічний стан АТ «Райффайзен банк»;

– описати особливості організації процесу облікового процесу в АТ «Райффайзен банк»;

– оцінити систему внутрішнього аудиту та контролінгу в АТ «Райффайзен банк»;

– окреслити особливості протидії фальсифікації фінансової звітності у банківській установі;

– розробити рекомендації щодо попередження та оперативного виявлення фальсифікації фінансової звітності.

Об'єктом дослідження є фінансова звітність з токи зору достовірності відображення фінансового-майнового стану господарюючого суб'єкта.

Предметом дослідження є оцінка небезпек та загроз фальсифікації фінансової звітності суб'єкта господарювання та основні напрямки протидії фальсифікації облікової інформації.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи застосовано методи: спостереження та порівняння використовувалися для формулювання сутності дефініції «фінансова звітність». Системний підхід та методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, ідеалізації та узагальнення застосовано для розвитку теоретико-методичних засад протидії фальсифікації фінансової звітності. Графічний та матричні методи застосовано при узагальненні теоретичного матеріалу та аналізі господарської діяльності АТ «Райффайзен банк».

Інформаційним забезпеченням при написанні кваліфікаційної роботи стали нормативно-правові акти, що регулюються бухгалтерський облік і внутрішній аудит, контролінг у банківській установі, періодичні та наукові економічні видання, навчальні підручники та посібники

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні та подальшому розвитку теоретико-прикладних формування якісної та достовірної фінансової звітності, що знайшло своє відображення у наступному:

уточнено організаційно-методичні аспекти формування фінансової звітності, що дозволить формувати якісну і достовірну інформацію про майновий та фінансовий потенціал господарюючого суб'єкта;

уточнено класифікацію помилок і шахрайств у банківських установах з метою протидії цим порушенням;

комплекс заходів щодо оперативного виявлення та попередження фальсифікацій облікової інформації шляхом розробки організаційно-методичного забезпечення внутрішнього аудиту та контролінгу в банківській установі.

Практичне значення одержаних результатів базується на тому, що окреслені заходи щодо виявлення та попередження фальсифікації фінансової звітності можна використати для підвищення надійності та достовірності фінансової звітності. Розроблені рекомендації можуть бути використані як у діяльності АТ «Райффайзен банк», так і інших суб'єктів господарювання.

За результатами дослідження опубліковано:

Попік А.В. Фінансова звітність як основне інформаційне джерело про економічну активність банківської установи. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу:* збірник тез IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Житомир, 09-10 листопада 2023 р). Житомир: ДУ «Житомирська політехніка». 2023. 443 с. С. 247.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано під час участі в науковій конференції: міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 87 сторінках друкованого тексту. Робота містить 15 таблиць та 11 рисунків. Список використаних джерел налічує 83 найменування. Робота містить 5 додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

1.1. Сутність і значення фінансової звітності в діяльності господарюючого суб'єкта

Надзвичайно важливим є зведення інформації про функціонування суб'єкта господарювання для надання її зовнішнім і внутрішнім користувачам. Отримавши відповідну інформацію шляхом ознайомлення із звітністю, акціонери мають можливість дізнатися про результати діяльності товариства, а також про правильність нарахованих дивідендів і про своєчасність їх сплати. Право на отримання інформації акціонерами є елементом інформаційної політики підприємства, яка націлена на реалізацію прав акціонерів щодо одержання інформації, що може вплинути на прийняття ними інвестиційних та управлінських рішень.

Фінансова звітність як елемент методу бухгалтерського обліку є завершальним його етапом, оскільки містить інформаційні відомості для зовнішніх (контрагенти, інвестори, банківські установи, страхові компанії, фіскальної служби, Пенсійного фонду) і внутрішніх користувачів та виступає базисом для формування управлінських рішень. Фінансова звітність є публічною та не місить інформації комерційного характеру.

Ключовою ціллю формування фінансової звітності є забезпечення інформаційних потреб користувачів для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів суб'єкта господарювання [65]. Виокремлюють дві групи осіб, які приймають рішення, використовуючи дані фінансових звітів. Перша група – це керівництво господарюючого суб'єкта, яке базуючись на облікових даних розробляє та приймає управлінські рішення щодо подальшого

функціонування. Другу групи представляють зовнішні користувачі, а саме: інвестори, інвестиційні аналітики, кредитори, контрагенти, учасники, які за результатами вивчення фінансової звітності приймають рішення про доречність співпраці з контрагентом.

Інформаційні інтереси власників умовно можна розділити на декілька груп, що наведено на рис. 1.1.

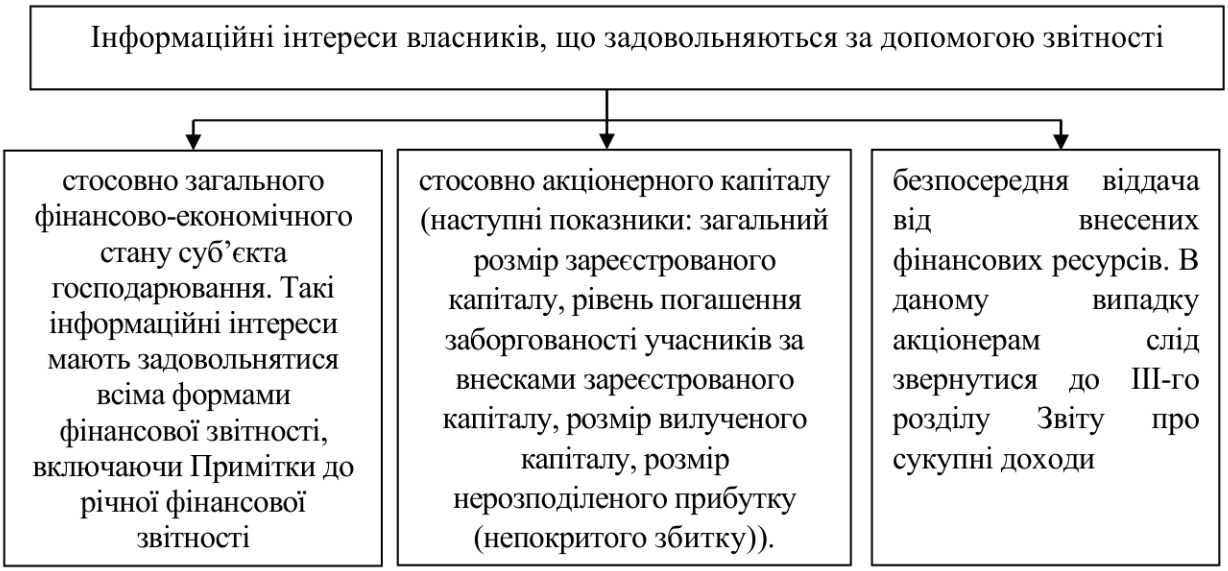

Рис. 1.1. **Інформаційні інтереси власників, що задовольняються формами фінансової звітності**

Джерело: узагальнено автором на основі [8, 24, 34].

Фіскальні органи за звітністю реалізують свою контрольну функцію щодо повноти, правильності та своєчасності розрахунків за податками та зборами.

Статистичні органи на основі показники звітності групують результати діяльності господарюючих суб'єктів за галуззю функціонування та узагальнюють її, що в подальшому дозволяє проаналізувати основні тенденції розвитку економіки.

Банківські установи використовують фінансову звітність підприємств і установ для розрахунку їх ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності для прийняття рішення про видачу кредитів.

Фінансова звітність виступає основним інструментом управління суб'єктом господарювання, оскільки виступає єднальною інформаційною ланкою між підприємством і суспільством. Крім того, фінансова звітність є головним джерелом інформації для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Цей вид звітності орієнтований виключно на задоволення інформаційних запитів зовнішніх користувачів. Дані представлені в фінансовій звітності застосовуються для діагностики фінансового стану господарюючого суб'єкта та розрахунку його ліквідності, платоспроможності і рентабельності.

Зміст та інформаційне наповнення форм фінансової звітності представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Інформаційне наповнення фінансової звітності

Форма звітності	*Зміст*	*Використання інформації*
Звіт про фінансовий стан (Баланс)	наявність необоротних і оборотних засобів, які належать підприємству на правах власності на звітну дату	оцінка структури необоротних і оборотних засобів суб'єкта господарювання, оцінка його ліквідності та прогнозування змін в структурі майна та джерел його утворення
Звіт про сукупні доходи	доходи, витрати та фінансові результати діяльності за звітний період	оцінювання динаміки та структури доходів і витрат суб'єкта господарювання, визначення рентабельності функціонування
Звіт про рух грошових коштів	рух грошових потоків за видами діяльності за звітний період	оцінювання та прогнозування грошового потоку за видами діяльності суб'єкта господарювання
Звіт про власний капітал	зміни у складі власного капталу підприємства за період	оцінювання змін у складі власних джерел фінансування діяльності
Примітки до річної фінансової звітності	складові облікової політики, що застосовуються для ведення обліку та формування звітності	аналіз впливу складових облікової політики на кінцеві показники звітності
Інформація за сегментами	доходи, витрати та фінансові результати діяльності за сегментами за період	аналіз доходів, витрат, фінансових результатів, активів і пасивів звітних сегментів

Джерело: узагальнено автором на основі [24, 34].

Звіт про фінансовий стан – основа фінансової звітності, у якій відображається склад майна суб'єкта господарювання та джерела його утворення у вигляді залишків за синтетичними рахунками обліку на певну дату. Повертаючись до структури та змісту балансу, необхідно звернути увагу на невиправдане скорочення статей балансу, яке відбулося в попередні роки, що практично зводить нанівець інформаційну ємність балансу як зведеної таблиці активів і пасивів суб'єкта господарювання.

Звіт про фінансовий стан та Звіт про сукупні доходи формується суб'єктами господарювання щоквартально наростаючим підсумком з початку року. Решта форм фінансової звітності є річними. Вся ця звітність заповнюється в тисячах гривень і затверджується підписами керівника суб'єкта господарювання та головного бухгалтера. Стаття фінансової звітності відображається в звітності у випадку виконання двох критеріїв:

– існує вірогідність надходження або вибуття майбутніх економічних вигод;

– оцінка статті достовірно встановлена [65].

При формуванні фінансової звітності бухгалтеру слід керуватися якісними характеристиками, що представлено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Якісні характеристики фінансової звітності

№ з\п	*Принцип*	*Характеристика*
1	*2*	*3*
1	Зрозумілість	інформація, представлені в звітності, з легкістю може бути інтерпретована користувачами, що мають економічну освіту. Звітність розкриває наступні відомості про суб'єкта господарювання: дату звітності, звітний період, валюту та одиницю її виміру, статті за звітний та попередній період, елементи облікової політики та їх зміни, аналітичну інформацію щодо статей звітності, припинення окремих видів діяльності, обмеження щодо володіння активами, ідентифіковані помилки та їх коригування за період, переоцінку статей звітності
2	Доречність	Відомості, представлені в звітності, дозволяють реально оцінити господарську діяльність та є основою для прогнозування майбутнього стану та результатів функціонування. Фінансова звітність ілюструє лише доречну інформацію, яка дозволяє оцінити реальний стан суб'єкта господарювання та може вплинути на формування рішень щодо подальшого його функціонування

Продовження табл. 1.2

1	2	3
3	Надійність	Представлені у звітності відомості про майновий стан і результати діяльності суб'єкта господарювання не містять суттєвої асиметрії та помилок

Джерело: узагальнено автором на основі [24, 74].

Фінансова звітність в України формується на єдиних методологічних засадах, що дозволяє її користувачам порівнювати:

– звіти суб'єктів господарювання за різні періоди;

– звіти різних суб'єктів господарювання [65].

Якщо розглядати зміст показників фінансової звітності за важливістю інформаційного забезпечення управління, то найважливішою є інформація про витрати, доходи та фінансові результати, проте, на жаль, звітності про витрати національними стандартами не передбачено. Враховуючи ступінь свободи відносно розпорядження, власникам підприємств різницю між доходами та витратами (у чинному нормативно-правовому полі) під показником ефективності діяльності доцільно розуміти суму чистого прибутку, яка залишається після оподаткування.

Інформацію відносно результатів господарювання необхідно розглядати як в динамічному, так і в статичному аспектах.

1. У динамічному аспекті – за результатами діяльності підприємства у звітному періоді (яким може бути квартал, рік). Інформація щодо такої суми чистого прибутку розміщено у рядку 2355 «Чистий фінансовий результат» Звіту про фінансові результати.

2. У статичному аспекті – на кінець звітного періоду. Інформація про нерозподілений прибуток розміщено у рядку 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» Звіті про фінансовий стан.

Вивчення принципів розробки фінансової звітності є важливим, оскільки це впливає на якість підготовленої облікової інформації. Фінансова звітність суб'єктів господарювання опирається на принципи:

– автономності – господарюючий суб'єкт є юридичною особою, яка відокремлена від його власників. У зв'язку з цим у фінансовій звітності відображається лише майно, капітал і зобов'язання підприємства;

– безперервності діяльності базується на достовірній оцінці активів і зобов'язань підприємства, враховуючи припущення, що його діяльність продовжуватиметься далі;

– періодичності передбачає поділ діяльності суб'єкта господарювання на періоди часу для формування звітності;

– історичної (фактичної) собівартості, що означує пріоритетність оцінки активів, виходячи з витрат на їх створення та придбання;

– нарахування та відповідності доходів і витрат – розрахунок фінансового результату за період здійснюється шляхом порівняння доходів і витрат звітного періоду. Доходи та витрати фіксуються в системі бухгалтерського обліку у момент їх виникнення незалежно від моменту надходження та сплати коштів;

– повного висвітлення передбачає, що звітність демонструє відомості про фактичні та потенційні наслідки здійснених господарських операцій, що може вплинути на управлінські рішення;

– послідовності окреслює постійне застосування суб'єктом господарювання визначеної облікової політики, її зміна обґрунтована та представлена у звітності;

– обачності – методи оцінки, використані суб'єктом господарювання, запобігають зменшенню вартості зобов'язань і витрат та завищенню оцінки його доходів;

– єдиного грошового вимірника базується на вимірюванні та узагальненні операцій суб'єкта господарювання в єдиній грошовій одиниці [65].

Однак дотримання загальноприйнятих принципів формування звітності в практичній діяльності господарюючих суб'єктів виявилося проблематичним, що викликано:

1) орієнтацією на балансову політику, що передбачає навмисне заниження розміру прибутку для зменшення розміру податку на прибуток. Наявність в національних і міжнародних стандартах різних варіантів ведення обліку актуалізує створення ефективної облікової політики на локальному рівні управління. Однак обрані положення облікової політики мають бути обрані з законодавчо визначених і не суперечити діючим нормативно-правовим актам, тобто свободи господарюючого суб'єкта у розробці облікової політики обмежена законодавчими рамками;

2) вимоги контролюючих органів щодо деталізації даних фінансової звітності. Структура Приміток до річної фінансової звітності є трудомісткою та потребує суттєвих витрат праці та часу на формування цієї форми звітності. Крім того, вагома частина показників форми переноситься з інших форм фінансової звітності.

Виконавчий орган суб'єкта господарювання повністю відповідає за формування інформаційного забезпечення про діяльність суб'єкта господарювання. Наглядова рада здійснює контроль за дотриманням установленого порядку надання інформації акціонерам. Відповідальність за невиконання зазначених вимог посадовими особами господарюючого суб'єкта визначається на локальному рівні та закріплюється внутрішнім нормативним актом.

Фінансова звітність банків відрізняється від фінансової звітності більшості суб'єктів господарювання при аналізі доходів. Банки не мають дебіторської заборгованості чи запасів, щоб оцінити, зростають чи падають продажі. Натомість до Звіту про фінансовий стан банку та звіту про прибутки та збитки включено декілька унікальних характеристик, які допомагають інвесторам зрозуміти, як банки заробляють гроші.

Банки приймають депозити від споживачів і підприємств і виплачують відсотки. Банки інвестують ці кошти в цінні папери або надають позики компаніям і споживачам. Коли відсотки, отримані банком від позик, перевищують відсотки, сплачені за депозитами, він генерує дохід від спреду

процентних ставок. Розмір цього спреду є визначальним фактором прибутку банку.

Банки також отримують відсотки від інвестування готівки в короткострокові цінні папери, казначейські облігації, і від комісій, що стягуються за їхні продукти та послуги, консультації з управління капіталом, комісія за поточний рахунок, комісія за овердрафт, комісія за банкомат, відсотки та кредитні картки.

Топ менеджмент суб'єкта господарювання зобов'язаний представляти наступну інформацію:

– про виробничу, фінансово-господарську та корпоративну діяльність товариства;

– про результати діяльності;

– про соціальну діяльність;

– про екологічну діяльність.

Крім того, акціонерне товариство зобов'язане інформувати про всі угоди, предметом яких є майно, вартість якого складає більше 10 % від його чистих активів, про контракти, що можуть суттєво вплинути на ринкову вартість акцій [74].

На запит учасників керівництво суб'єкта господарювання зобов'язане надавати їм для ознайомлення річну фінансову звітність разом з звітом аудитора про її достовірність, протоколи загальних зборів учасників, протоколи засідань ревізійної комісії та органів управління товариства. Обсяг, склад, способи надання інформації учасникам та іншим зацікавленим особам на їх запит встановлюється суб'єктом господарювання відповідно до статуту та/або внутрішніх положень. При цьому можливим є видання обов'язкових до видання наказів посадових осіб або схвалення шляхом проведення Загальних зборів учасників переліку відомостей, що становлять комерційну таємницю товариства.

В Україні на законодавчому рівні встановлено обов'язковість формування Звіту про управління для великих суб'єктів господарювання

[65]. Відповідно до статті 2 закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» середніми є підприємства балансова вартість активів яких становить до 20 мільйонів євро включно, чистий дохід від реалізації – до 40 мільйонів євро включно, а середня кількість працівників - до 250 осіб [65]. Великими є підприємства, які не відповідають критеріям для середніх підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – понад 20 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації понад 40 мільйонів євро, та середня кількість працівників перевищує 250 осіб [65].

Складання Звіту з управління направлене на формування фінансового та нефінансового інформаційного забезпечення, що демонструє стан розвитку суб'єкта господарювання та ідентифікує ключові ризики та невизначеності його діяльності, зокрема про соціальну та екологічну діяльність. Це дозволяє громадськості, контрагентам, банківським установам оцінити основні аспекти діяльності господарюючого суб'єкта і прийняти рішення про доцільність співпраці з ним.

Звіт про управління розкриває такі аспекти діяльності суб'єкта господарювання:

– місію, його довгострокові цілі та перспективи розвитку;

– соціальну політику в частині виплат персоналу;

– вплив на стан навколишнього природного середовища;

– ризики діяльності та перспективи розвитку.

Звіт про управління не містить інформацію з фінансової звітності, а розкриває фінансові аспекти діяльності господарюючого суб'єкта, характеризує його майновий стані і фінансовий потенціал. Представлені в звіті відомості орієнтовані на інвесторів та громадськість.

Звіт про управління та річна фінансова звітність господарюючого суб'єкта оприлюднюється на його офіційному сайті в терміни, визначені законодавством. В Україні суб'єкти малого бізнесу мають право не

формувати цей звіт, а середнім підприємствам дозволено не відображати нефінансову інформацію у ньому.

Терміни звітування для суб'єктів господарювання визначено в Постанові КМУ № 419. Річна фінансова звітність подається до 20 лютого наступного за звітним роком, квартальна звітність – не пізніше 25 числа наступного за звітним кварталом [66].

Обов'язкова вимога щодо оприлюднення річної фінансової та консолідованої звітності до 1 червня визначена в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для публічних акціонерних товариств, емітентів облігацій, банківських установ, довірчих товариств, валютних і фондових бірж, інвестиційних фондів, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній, фінансових установ [65].

Отже, фінансова звітність виступає основним інструментом управління суб'єктом господарювання, оскільки виступає єднальною інформаційною ланкою між суб'єктом господарювання і суспільством. Крім того, фінансова звітність є головним джерелом інформації для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. При формуванні звітності вирішальним є ідентифікація суттєвості інформації, яка визначається НП(С)БО або МСФЗ та керівництвом господарюючого суб'єкта.

Інформація, сформована в фінансовій звітності господарюючого суб'єкта, є основою для:

1) розробки оперативних і стратегічних рішень щодо розвитку суб'єкта господарювання;

2) управління грошовими потоками для збереження ліквідності та платоспроможності;

3) розрахунку фінансового результату за період;

4) оперативного контролю використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів.

1.2. Сутність та види фальсифікації фінансової звітності

Асиметрія інформації в фінансовій звітності можлива у зв'язку з тим, що топ менеджмент господарюючого суб'єкта прагне приховати частину доходів або, навпаки, завищити їх, для асиметрії інформації через зміну фінансових результатів. Свідома фальсифікація показників фінансової звітності можлива через зовнішній та внутрішній тиск на топ менеджмент підприємства для досягнення очікуваних доходів, зокрема коли неспроможність досягти окреслених фінансових цілей матиме значні наслідки для управлінського персоналу.

Навмисна фальсифікація статей фінансової звітності (привласнення ресурсів суб'єкта господарювання) може бути, у випадку змови матеріально відповідальні особи з внутрішнім контролером або якщо працівник впевнений в формальності проведення контрольних процедур [8].

Фальсифікація показників фінансової звітності проводиться шляхом маніпуляцією та зміною записів в обліковій системі, зокрема: в первинній документації або в облікових реєстрах, навмисного включення до активів інших статей, знищення або пропущення записів чи документів, відображення операцій без розкриття їх змісту.

За підсумками перевірки ефективності функціонування системи бухгалтерського обліку можуть бути встановлені ззовні рівнозначні факти порушень, які після вивчення їх змісту можна класифікувати як навмисні (обман) і ненавмисні (помилка). На практиці складно розрізнити обман від помилки, оскільки ці порушення пов'язані з недотриманням норм нормативно-правових актів України. У зв'язку з цим для ідентифікації порушень при веденні обліку застосовується дефініція «помилка» [2].

Дефініція «помилка» означає ненавмисне порушення щодо фіксації облікової інформації, викликане арифметичною чи граматичною помилкою при формуванні показників; випадкового пропуску чи неправильного трактування про окремі факти господарського життя; неточних показань

вимірювальних приладів; формальне проведення внутрішнього контролю та не відображення його результатів у системі бухгалтерського обліку [8].

Розглянемо види помилок (рис. 1.2).

Ненавмисні спотворення – це помилки, викликані некомпетентністю, халатністю та неуважністю, а також неузгодженостями нормативного-правового регулювання бухгалтерського обліку. Ймовірність таких помилок зростає при зміні нормативно-правового інструментарію. Ненавмисні помилки класифікуються на технічні та бухгалтерські.

Технічні помилки можуть виникнути при визначенні податкових платежів:

1) використано неправильну ставку податку чи збору;

2) при перенесенні облікових даних у податкову декларацію;

3) при заповненні рядків декларації за умови повного та правильного відображення здійснених операцій в облікових регістрах, а також помилки через неуважність, неправильне рознесенні підсумків за рахунками.

Переважна більшість технічних помилок виявляється на етапі проведення внутрішнього контролю та усувається.

Отже, неточна фіксація на здійснених фактів господарського життя на рахунках бухгалтерського обліку є причиною бухгалтерських помилок. Такі помилки, що здійснюють вплив на розмір об’єктів оподаткування, що є причиною асиметрії інформації про результати господарської діяльності підприємства, та помилки при розрахунку величини податків, а також перекручення в звітності зазначених показників.

Навмисні помилки відбуваються при свідомому перекручуванні облікових даних про фінансовий стан або результати діяльності суб’єкта господарювання. Такі помилки виникають при застосуванні положень облікова політика, які не достовірно віддзеркалюють майновий і фінансовий стан підприємства.

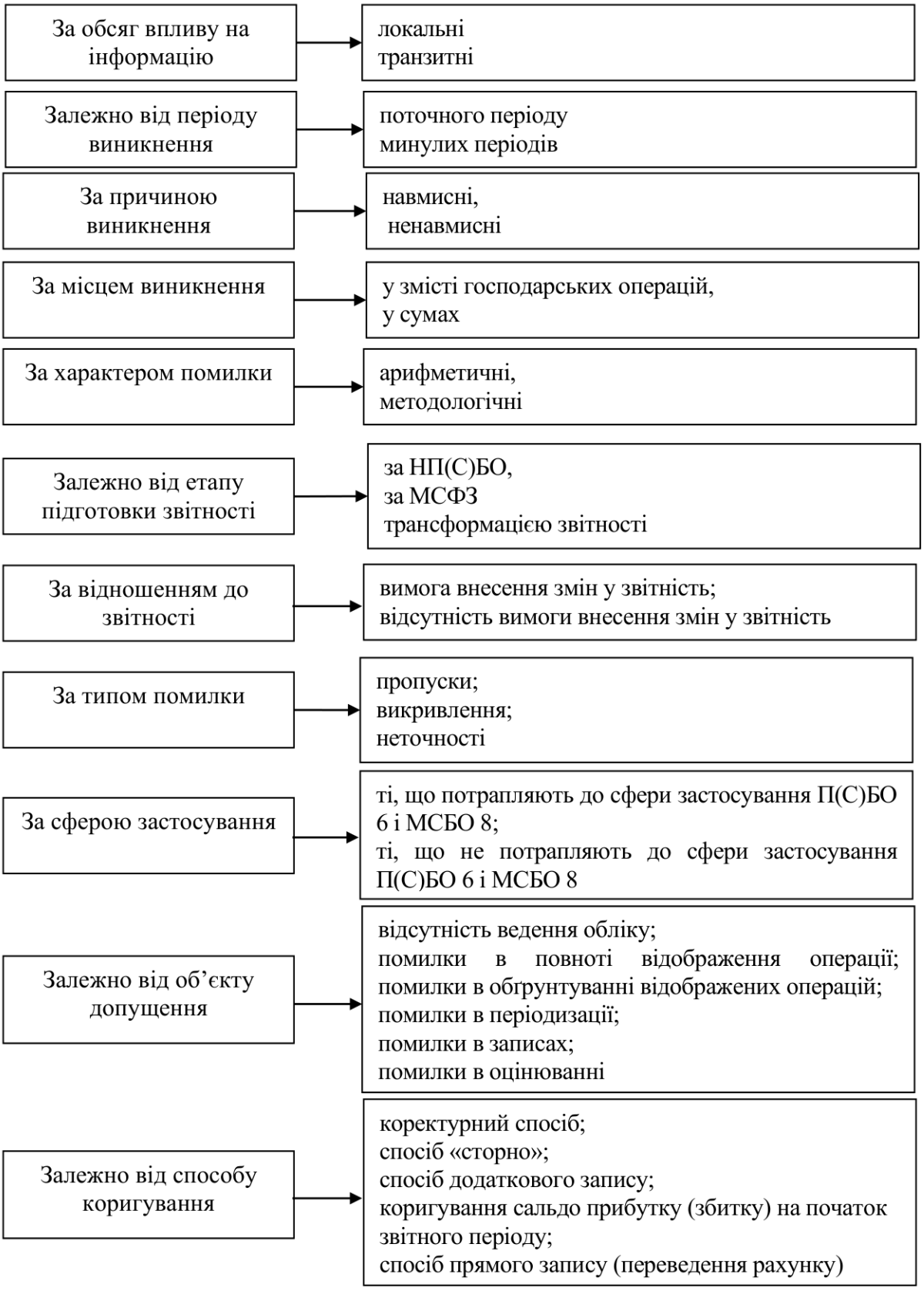

Рис. 1.2. **Класифікація помилок у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності**

Джерело: узагальнено автором на основі [10, 13, 14, 15, 83].

Виділяють мотиви, викликані господарськими мотивами та цілями, що змушують топ менеджмент господарюючих суб'єктів обирати облікову політику, що передбачає спотворення інформації про майно або результати його діяльності. Неповне відображення в системі бухгалтерського обліку фактів господарського життя часто зустрічається через недостатню обізнаність облікових працівників щодо нових правил обліку і це призводить до заниження звітних даних (наприклад, не відображення в звітності штрафів від дебіторів, присуджених судом, отримання векселів, виданих на користь суб'єкта господарювання).

Необґрунтованість облікових записів свідчить про фіксацію в системі бухгалтерського обліку фактів господарського життя без достатніх підстав. У обліку такі помилки передбачають фіксацію в Звіт про фінансовий стан майна, на яке суб'єкт господарювання не має права власності (а саме основних засобів, взятих в оренду, або товарів, отриманих на комісію, а також векселів та інших цінних паперів, прийнятих у заставу). Помилки щодо обґрунтованості викликають завищення показників звітності [13].

Помилки щодо періодизації, викликані неточним розподілом операцій за обліковими періодами, наприклад коли операція зафіксована у Головній книзі та звітності «не свого» звітного періоду. Такі виокремлення облікових даних бувають двох типів: раніше та пізніше закриті рахунки. У першому випадку рахунок закривають до звітної дати та фіксують операцію звітного року на рахунках наступного року, у другому, навпаки, – рахунок закривають після звітної дати, а операції, що мають бути зафіксовані в наступному періоді, заносять до рахунків звітного року. Раннє закриття рахунків є причиною заниження звітних даних, а пізніше – завищення.

Помилки в оцінці означають спотворену інформацію щодо оцінки активів чи пасивів. Викривлена фіксація інформації щодо здійсненої переоцінки основних засобів, несписання безнадійної заборгованості; щодо вартості основних засобів і нематеріальних активів; помилки при визначенні амортизаційних відрахувань; несписання недостач виробничих запасів.

Коригування в звітності фіксуються в Головній книзі, тому рішення вважати виявлену невірну оцінку помилкою в звітності або оперативному обліку приймає внутрішній аудитор щодо кожної виявленої помилки. Помилки в оцінці можуть спричинити як завищення, так заниження валюти балансу. У зв'язку з цим слід детально перевіряти і активи, і пасиви в Звіті про фінансовий стан.

Спотворена фіксація облікових даних у звітності через неправильне перенесення сальдо рахунків у звітність, а також через відображення коштів філій чи відділень, які мають окремий баланс, не за відповідними статтями (основні засоби, запаси, грошові кошти), а за статтями дебіторів; відображення заборгованості постачальникам за статтею «Інші дебітори»; іншої реалізації за статтею позареалізаційних результатів; збитків або перевищення використання прибутку над її балансовою величиною за статтею «Інші активи». До таких помилок включають і недостатність інформації у звітності, зокрема: відсутність пояснень і розшифровок, передбачених національними та міжнародними стандартами обліку [15].

Шахрайство – є одним із видів спотворення звітної інформації, а саме навмисним викривленням даних у звітності, що здійснюється посадовими особами та топ менеджментом господарюючого суб'єкта. Шахрайство ґрунтується на маніпулюванню записами в обліку та фальсифікацією первинних документів, облікових регістрів і звітності, навмисних змінах записів в системі обліку, що видозмінюють суть фінансових і господарських операцій з метою порушення вимог нормативно-правових актів України або прийнятих положень облікової політики на локальному рівні, у навмисно неправильній оцінці активів і методів їх списання, навмисному пропуску або приховуванні результатів записів або документів, навмисному невисвітлені змісту відображених операцій, незаконному отриманні в особисту власність грошово-матеріальних цінностей, невідповідному відображенні записів в обліку [82].

У табл. 1.3 представлено порівняння ключових відмінностей між помилкою, фальсифікацією та маніпулюванням.

Таблиця 1.3

Порівняння ключових відмінностей між помилкою, фальсифікацією та маніпулюванням

Ознака	*Фальсифікація*	*Шахрайство*	*Помилка*	*Маніпуляція*	*Невідповідне відображення*	*Незвичайні операції*
Вид дії	навмисна	навмисна	ненавмисна	ненавмисна	навмисна	навмисна
Вплив на об'єкт обліку	в основному первинні документи	оборотні та необоротні активи, первинні документи	первинні документи	записи в первинних документах, регістрах		договори, облікові записи
Скерованість	внутрішні та зовнішні	внутрішні користувачі	ненавмисна дія, відсутня направленість	внутрішні користувачі		внутрішні та зовнішні
Вплив на прийняття рішень	Асиметрія облікової інформації, невідповідність фінансової звітності реальному стану діяльності. Неможливість прийняття виражених управлінських рішень, оскільки відсутнє реальне уявлення про фінансово-майновий стан суб'єкта господарювання					

Джерело: узагальнено автором на основі [10, 13, 14, 15, 82, 83].

У Національних нормативах аудиту України є трактування перекручувань фінансової звітності, які є результатом помилок, так і наслідками шахрайства [73].

Виокремлюють два способи реалізації шахрайства:

– фальсифікація бухгалтерських даних;

– маніпуляція обліковими даними.

Фальсифікація бухгалтерських документів і записів – це оформлення наперед неправильних або фальсифікованих документів бухгалтерського обліку і записів у реєстрах бухгалтерського обліку. Маніпуляція обліковими записами – навмисне використання некоректних бухгалтерських проводок або сторнуючих записів з метою перекручення даних обліку і звітності. Взаємозв'язок між поняттями постає із МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності», проте дефініція

«фальсифікація» є вужчою за змістом, ніж дефініція «шахрайство», що пояснює закономірність виділення фальсифікації як способу реалізації шахрайства [45].

Отже, фальсифікації – дія, яка визначає підробку, навмисне викривлення або неправильне оформлення документів (у системі обліку – первинних документів, записів у зведених регістрах і звітності). На підставі вивчення підходів до трактування дефініції «фальсифікація» виокремлено наступні її ознаки:

1) фальсифікація фінансової звітності як і будь-які інші шахрайські дії є навмисною дією для обману людини або групи людей;

2) фальсифікація фінансової звітності спричиняє певну шкоду для господарюючого суб'єкта;

3) фальсифікація фінансової звітності – це дія чи бездіяльність, зміст якої полягає або в формальному застосуванні стандартів бухгалтерського обліку або в ухиленні від застосування норм цих стандартів при формуванні фінансової звітності та розкритті облікової інформації. Таким чином, фальсифікація фінансової звітності є умисним викривленням спотворенням інформації в фінансовій звітності з метою обману зовнішніх або внутрішніх користувачів [73].

Розглянемо дефініцію «помилка», тобто невідповідна фіксація облікової інформації у зведених реєстрах обліку чи незвичайні операції, вуалювання фінансовою звітністю. На думку, Н.І. Петренко: «…викривлення, фальсифікування та спотворення інформації за їх сутністю можна вважати синонімами, які використовуються для передачі того, що об'єкт дослідження є недостовірним, підготовленим з навмисним порушенням встановлених до цієї процедури вимог» [30]. Дослідники застосовують ще поняття прикрашена звітність, спотворена звітність, завуальована звітність, перекручена звітність. Однак вважаємо, що ці поняття не є тотожними та ідентичними. Прикрашену звітність відносимо до різновиду спотвореної чи викривленої звітності. Необхідність у підготовці такої звітності виникає у суб'єктів господарювання, що прагнуть залучити додаткові фінансові

ресурси для фінансування подальшого функціонування від акціонерів, інвесторів, змалювавши штучно прикрашені результати діяльності [13].

Протилежною прикрашеній звітності є звітність, що віддзеркалює збитковість суб'єкта господарювання чи фінансовий стан гірший ніж в дійсності. Призначення такого виду звітності – продемонструвати менший розмір прибутків для ухилення від сплати податків (або мінімізації їх суми) чи ухилення від виплати дивідендів акціонерам. Сприяють цьому наявність варіативних положень щодо ведення обліку в частині вибору методів нарахування амортизації, обліку списання запасів, що дозволяє маніпулювати даними звітності, занижуючи розміри отриманих прибутків і, як наслідок, зобов'язань перед бюджетом зі сплати податків, перед вкладниками та акціонерами з виплати дивідендів.

На наш погляд, застосування понять «перекрученої» та «завуальованої» звітності є не коректним, адже ці словосполучення відображають тотожний зміст, як і при спотвореній чи викривленій звітності. Проте «перекрученими» або ж «завуальованими» доречніше вважати дані бухгалтерського обліку. Оскільки саме за допомогою перекручування чи вуалювання облікової інформації та їх фіксації у звітності в гіршому чи кращому вигляді відбувається викривлення показників звітності підприємства [43].

У табл. 1.4 представлено ситуації, що спричиняють спотворення фінансової звітності.

Таблиця 1.4

Ситуації, що спричиняють спотворення фінансової звітності

№ з\п	*Ситуація*	*Вплив на показники звітності*
1	*2*	*3*
1	Звітність сформована за встановленими правилами, але необ'єктивно надає уявлення про фінансовий стан	має місце вуалювання звітності – спотворення даних при дотриманні норм і вимог нормативно-правових актів. Можливість вуалювання з'являється у випадку недосконалості системи регулювання бухгалтерського обліку

Продовження табл. 1.4

1	2	3
2	Невідповідність економічної природи факту господарського життя способу його відображення в звітності згідно з діючими нормами	Суб'єкт господарювання отримав на поточний рахунок кошти для виконання зобов'язань за договором комісії, але на кінець звітного періоду не витратила їх повністю. Оскільки ці кошти належать комітенту, невірно показувати їх в балансі як власні. Однак в нормативних актах такої вказівки немає і, за статтею «Грошові кошти» у Звіті про фінансовий стан прямо передбачено відображати суми на підставі виписок кредитних установ
3	Встановлення в нормативних актах вимог до формування і розкриття облікової політики підприємства тільки в узагальненому вигляді	облікову політику формує головний бухгалтер і затверджує керівник суб'єкта господарювання, відповідальний за організацію бухгалтерського обліку в цілому. Тому очевидне прагнення топ менеджменту затвердити, по можливості, неконкретну облікову політику, що дозволяє, наприклад, довільно встановлювати норми амортизації основних засобів, нормативи резервів майбутніх витрат, порядок формування резервів із сумнівних боргів, щоб мати можливість оперативно впливати на показники, що характеризують фінансовий результат діяльності за звітний період
4	Наявність суперечностей між нормативними актами системи регулювання обліку	дозволяє маніпулювати показниками фінансової звітності

Джерело: узагальнено автором на основі [37, 73, 82].

У науковій літературі можна виділити ряд підходів щодо визначення причин здійснення господарських порушень, зокрема шахрайських операцій, в системі бухгалтерського обліку. Зазначений перелік причин здійснення господарських порушень, запропонований О.В. Лега, Л.В. Яловега, Т.Б. Прийдак, є повним та прямо належить до сфери бухгалтерського обліку. Проте, вважаємо, що вищезазначене більш правильно називати не причинами, а умовами здійснення шахрайських операцій в системі бухгалтерського обліку [39].

Очевидний мотив – вплинути на рішення інвестора, «прикрашаючи» фінансові результати або приховуючи реальний фінансовий стан компанії. У великих холдингах в ролі інвестора може виступати материнська компанія, що розподіляє фінансові кошти і що встановлює пріоритети розвитку групи. Мотивом для маніпулювання може бути також прагнення відповідати

критеріям (нормативам, стандартам, показниками ефективності) регулюючих або контролюючих організацій. Невиключена можливість здійснення подібний порушень під тиском особистих обставин співробітників, відповідальних за процес складання фінансової звітності. Наприклад, спотворення показників прибутковості може бути викликано зацікавленістю співробітників і менеджменту, оскільки отримання бонусів (комісій) залежить від фінансових результатів компанії [18].

Корисний намір (мотив) трактується як активні дії (чи свідома бездіяльність) з метою особистого збагачення протиправними способами прямо чи побічно (через одержання підприємством, де працює основна особа, незаконних матеріальних переваг чи пільг).

Фальсифікація фінансової звітності викликає негативні наслідки, зокрема зниження довіри учасників ринку та суспільства в цілому до показників фінансової звітності суб'єкта господарювання, підвищення витрат підприємства на страхування, зниження продуктивності праці, зниження моральних якостей персоналу, знецінення ділової репутації в бізнес колах. На фальсифікацію фінансової звітності впливають фактори, які в економічній літературі розглядаються як макро-, так і макрорівня. Фактори макрорівня включають політико-економічні, соціально-культурні та галузеві особливості. До факторів макрорівня належать: фінансово-економічний стан компанії, виробничий потенціал, корпоративні взаємовідносини, кваліфікація, репутація та морально-етичні якості керівництва господарюючого суб'єкта.

1.3. Основні заходи протидії фальсифікації фінансової звітності

У невизначеність умов ринкового середовища призводить до фальсифікації фінансової звітності господарюючими суб'єктами. Фальсифікована фінансова звітність стала частою за останні кілька років.

Фальсифікація фінансової звітності в основному складається з елементів маніпулювання шляхом завищення активів, продажів і прибутку або заниження зобов'язань, витрат або збитків. Коли фінансовий звіт містить фальсифікації, так що його елементи більше не відображають справжню картину, ми говоримо про шахрайство. Шахрайство з боку керівництва можна визначити як «навмисне шахрайство, вчинене керівництвом, яке завдає шкоди інвесторам і кредиторам через оманливу фінансову звітність»

Більшість методів маніпулювання прибутками можна згрупувати в три широкі категорії:

1) зміна методів бухгалтерського обліку, використання управлінських оцінок витрат і зміщення періоду, коли витрати та доходи включаються в результати.

2) маніпулювання документами, зміну тестових документів і виготовлення неправдивих звітів про роботу (наприклад, реєстрація доходів від поставок після закінчення року за допомогою документів про відвантаження заднім числом).

3) Схеми незаконного привласнення активів включають крадіжку активів компанії (наприклад, готівки та інвентарю).

Визначальним завданням в системі протидії фальсифікації фінансової звітності є формування об’єктивної оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища, внутрішніх небезпек, викликів та загроз, які в найбільшій мірі збільшують ймовірність виникнення даних явищ [22].

Для превенції випадків фальсифікації фінансової звітності на підприємстві, топ менеджменту необхідно в максимальній мірі мінімізувати чинники, що стимулюють персонал реалізовувати шахрайські дії. При цьому важливим є звернути увагу на покращення ефективності діяльності системи внутрішнього моніторингу для подальшої превенції здійснення протиправних дій. При цьому не слід оминати увагою наслідкові ефекти від елімінації даних чинників, такі є тиск та самовиправдання, що є складним завданням для відповідальних осіб, так як робота в цих питаннях є в рази

складніша, а результаті діяльності надзвичайно важко оцінити та виміряти ефективність.

Створення, забезпечення та постійне вдосконалення системи та програмного забезпечення з превенції та елімінації фактів фінансового шахрайства в фінансовій сфері на сьогоднішній день виступає одним з ключових обов'язків відповідальних посадових осіб чи спеціалізованих відділів на підприємстві Політика управління організації повинна переслідувати насамперед мету запровадження такого підходу, який би зменшив тиск зовнішніх обставин, можливості для здійснення зловживань і знаходження самовиправдань. При цьому вкрай важливо, щоб передбачені єдиною комплексною програмою норми, правила, стандарти і рекомендації були обов'язковими для виконання та застосування на практиці всіма співробітниками й керівництвом суб'єкта господарювання [73].

На рис. 1.3 представлено ключові умови, яких має дотримуватись суб'єкт господарювання для уникнення фальсифікації інформації в звітності.

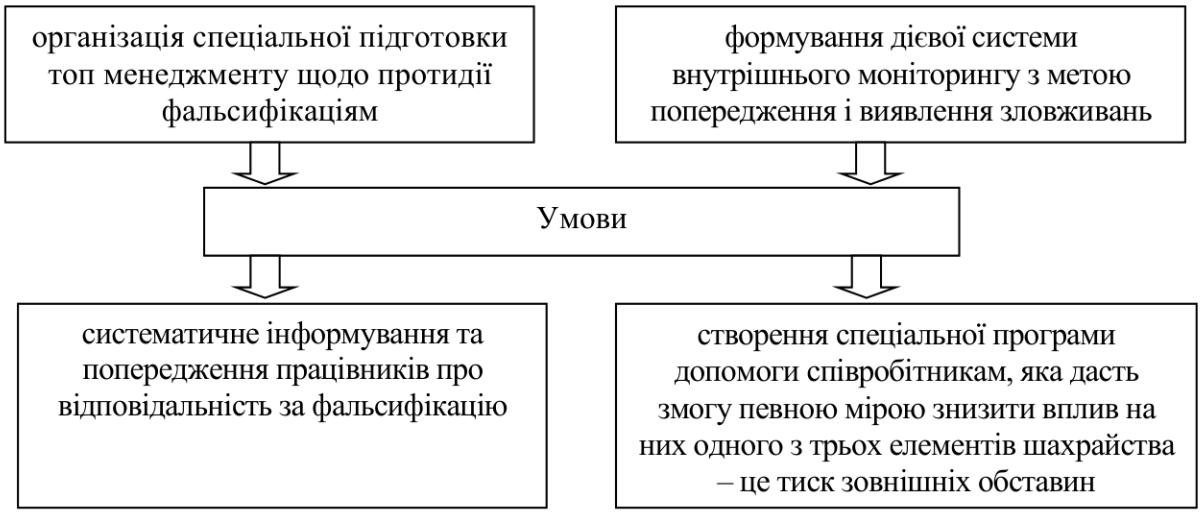

Рис. 1.3. **Ключові умови для мінімізації фальсифікації**

Джерело: сформовано автором на основі [55, 73, 78, 82].

Усунення можливостей для здійснення фінансового шахрайства є важливим напрямом попередження протиправних дій та включає в себе п'ять основних способів [78]:

1) формування дієвої системи внутрішнього моніторингу, що виступатиме основою для створення на підприємстві атмосфери тотального моніторингу та формування найбільш дієвих методів, які б сприяли створенню превентивних та елімінаційних механізмів фактів зловживань та формування у кадрового складу підприємства усвідомлення факту, що їхня діяльності знаходиться під постійним контролем та наглядом;

2) повноцінна інформатизація всіх клієнтів та партнерів підприємства щодо офіційної політики підприємства у ставленні до фактів фінансового шахрайства та посадових зловживань, що у висновки зумовить формування думки клієнтів та партнерів підприємства про категорично негативне ставлення менеджменту підприємства щодо фактів фінансового шахрайства, а також усвідомлення ними наслідків за вчинення ними шахрайських дій, які потенційно можуть зашкодити підприємству;

3) постійний моніторинг всього кадрового складу підприємства на наявність критичних сигналів у повсякденній діяльності працівника, що свідчать про можливість вчинення ним протиправних дій на ранній стадії реалізації [78];

4) проведення спеціальної підготовки на предмет протистояння шахрайству формування відповідної трудової атмосфери створення спеціальної програми допомоги співробітникам, яка дасть змогу певною мірою знизити вплив на них одного з трьох елементів шахрайства – це тиск зовнішніх обставин формування в колективах переконаності, що нечесність карається, а покарання невідворотне.

Крім того, всі рішення, які приймаються топ-менеджментом підприємства та які направлені на впровадження заходів з превенції та елімінації фінансового шахрайства, повинні формуватися та реалізовуватись у систематизованому комплексі з ретельним дотриманням всіх норм та вимог. Для тих керівників підприємства, які поставили собі за мету сформувати дієву систему протидії фінансовому шахрайству, важливим є сформувати відповідні умови функціонування та контролю кадрового складу,

до яких входить створення оптимальної атмосфери прозорості та відповідальності з інформатизацією кожного робітника про наслідки вчинення протиправних та шахрайських дій або ж зловживанням власними посадовими можливостями. Для цього можливим виходом може стати проведення періодичних освітніх курсів, які навчать виявляти факти фінансового шахрайства та зловживань.

Викривлення фінансової звітності є одним з основних предметів уваги аудитора. Це пояснюється тим, що ризики, які несе в собі викривлена звітність створюють проблеми для інвесторів, кредиторів та позичальників, власників і навіть менеджменту – з одного боку. А з другого – підвищують ризик невірного судження самого аудитора, тим самим створюючи підстави для наступної відповідальності за якість роботи.

Наявність викривлених даних балансу, інших форм звітності, вуалювання реального застосування принципу безперервності функціонування створює оманливе враження про суб'єкт господарювання – емітента звітності.

З метою профілактики, попередження та припинення фактів фальсифікації виділено основні напрями діяльності служби внутрішнього контролю й аудиту (рис. 1.4).

Цілісна система превенції та елімінації фальсифікаціям включає в себе взаємопов'язану систему моніторингових підрозділів на підприємстві, яка включає в себе такі елементи як внутрішню систему аудиту, безпекову службу та юридичний відділ. Однак провідні експерти сходяться на думці, що безпекова служба та внутрішня система аудиту на підприємстві є найбільш потужними елементами на шляху фальсифікаціям облікових даних.

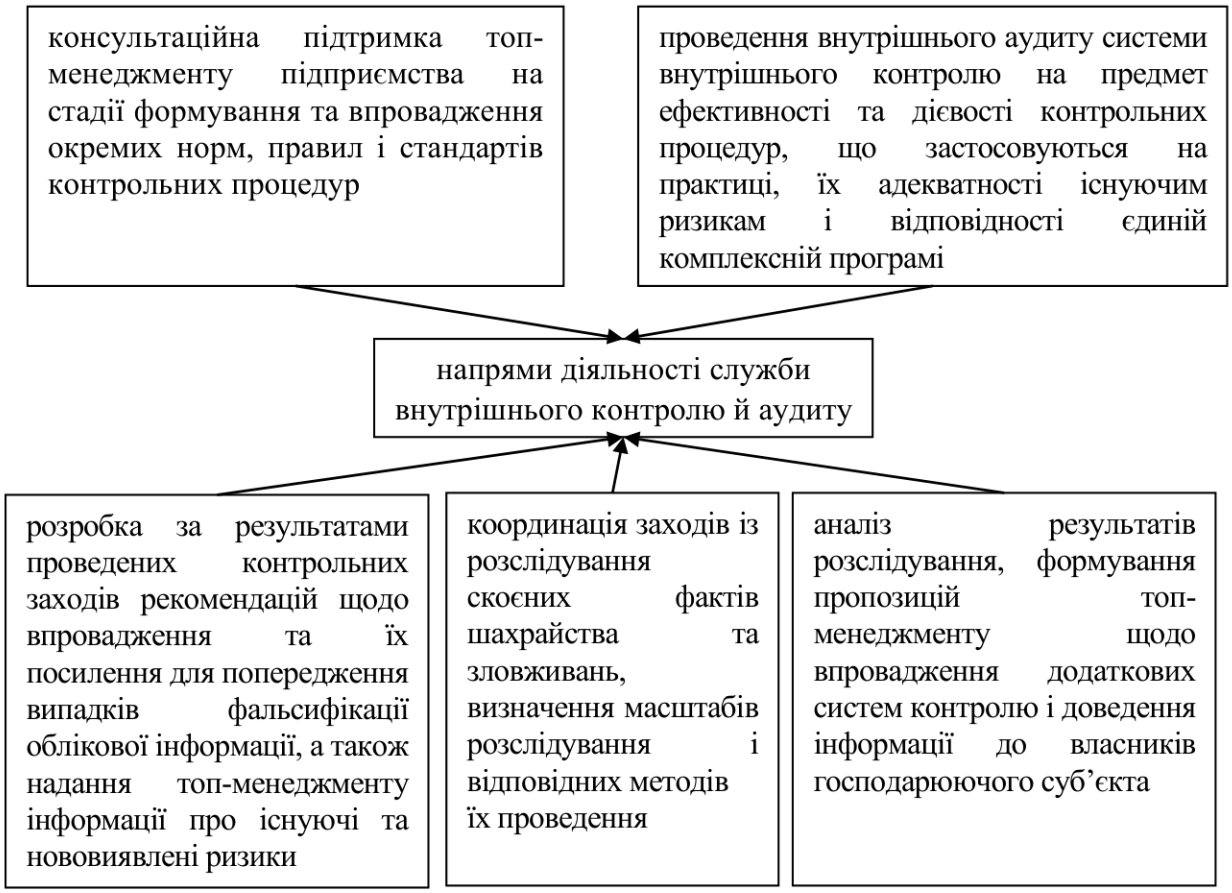

Рис. 1.4. **Напрями діяльності служби внутрішнього аудиту**

Джерело: сформовано автором на основі [9, 20].

Дієвий внутрішній аудит дозволяє керівництву впевнитись, що діяльність суб'єкта господарювання знаходиться у відповідності з вимогами чинного законодавства, затвердженою політикою та іншими локальними актами. Ключові цілі формування внутрішнього контрольного процесу для власника господарюючого суб'єкта:

– впорядкування та ефективна діяльність для забезпечення мінімізації витрат;

– дотримання положень облікової політики, визначених в Положення про облікову політику, щодо об'єкта перевірки;

– ведення якісного документування фактів господарського життя, що відображають розмір понесених витрат і отриманих доходів при здійсненні господарської діяльності.

Посадовими обов'язками працівників служби внутрішнього аудиту є :

– організовувати систематичну оцінку виробничої та фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, повноти відображення в бухгалтерському та податковому обліку всіх господарських операцій,

– проведення оперативного та управлінського контролю;

– систематична перевірка за виконанням встановленого графіку документообігу;

– діагностика та профілактика фактів порушень персоналом підприємства норм чинного законодавства;

– документування всіх факту перевірки, оформлення письмових висновків з відображенням інформації щодо всіх перевірених об'єктів;

– формування пропозицій щодо усунення виявлених порушень, розробка для топ-менеджменту профілактичних заходів для запобігання порушень і майбутньому та мінімізації їх впливу на фінансовий стан підприємства [2].

Надійна інформація та послідовна комунікація важливі з двох сторін. По-перше, чіткість мети та ролей може створити основу для успішного внутрішнього контролю. По-друге, сприяння розумінню та відданості крокам, які необхідно вжити, може допомогти працівникам виконувати свою роботу найбільш ефективно.

Вважаємо, що лише існування злагодженої системи всіх існуючих елементів протидії фінансовому шахрайству, створить потенційну можливість існування повноцінної превенції цього явища. Це зумовлено тим, що кожен підрозділ наділений ключовими завданнями та реалізує певні процедури, які протидіють реалізації протиправних та шахрайських дій. Існування такої повноцінної системи дає можливість створити критичні індикатори, які можуть сигналізувати вже на стадії потенційного вчинення шахрайських дій. Після отримання всіх результатів проведеної роботи, реалізуються відповідні дисциплінарні чи адміністративні заходи. В крайньому разі підприємство повинно звернутись до органів охорони правопорядку для того, щоб притягнути зловмисників до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Висновки до розділу 1

1. Фінансова звітність виступає основним інструментом управління суб'єктом господарювання, оскільки є єднальною інформаційною ланкою між підприємством і суспільством. Крім того, фінансова звітність є головним джерелом інформації для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. При формуванні звітності вирішальним є ідентифікація суттєвості інформації, яка визначається НП(С)БО або МСФЗ та керівництвом господарюючого суб'єкта.

2. Ключовими ознаками поділу помилок щодо облікової інформації є період виявлення, способи виправлення, порядок впливу на суму нерозподіленого прибутку. Помилки поділяються на навмисні та ненавмисні. Навмисні є ознакою обману, наслідками є маніпуляція, фальсифікація, зміна записів чи документів, навмисне неправильне віднесення в активи різних статей. Ненавмисні помилки виникають через похибки в математичних розрахунках, некомпетентність, неуважність, недосконаліть облікової системи та нормативно-правової бази.

3. Для задоволення інформаційних потреб власників господарюючого суб'єкта про стан майна та джерел його утворення, доходів і витрат, а також попередження та перевірці фальсифікації фінансової звітності функціонує відділ внутрішнього контролю (аудиту). Основне завдання цього відділу реалізація контрольних функцій управління для виявлення та попередження відхилень від запланованих показників і нераціонального використання ресурсів. У процесі внутрішнього аудиту контролер здійснює зіставленні планових і фактичних показників щодо об'єкта контролю, визначення причин відхилень фактичних показників від планових, оцінюється ризик відхилень суб'єкта та ідентифікуються чинники, що вплинути на стан показника, а результати контролю узагальнюються в Звіті внутрішнього контролера.

РОЗДІЛ 2
ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

2.1. Діагностика фінансово-економічного стану АТ «Райффайзен банк»

АТ «Райффайзен Банк» функціонує в банківській сфері з 03.03.1992 року. З жовтня 2005 року банк входить до складу австрійської корпорації «Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ».

АТ «Райффайзен банк» функціонує на основі ліцензія НБУ №10 від 18.06.2018. Генеральна ліцензія на здійснення валютних операцій від 16.07.2018 року № 10-2. АТ «Райффайзен Банк» має 25 департаментів і 14 самостійних управлінь.

На 01.10.2023 року в АТ «Райффайзен Банк» функціонувало 350 відділень, що становить 6,56 % від всіх відділень на території України. За кількістю відділень в Україні в 2023 році АТ «Райффайзен Банк» займає 3 місце після АТ «Приватбанк» (22,68 %) та АТ «Державний ощадний банк України» (22,15 %).

Для оцінювання стійкості позицій досліджуваного банку за фінансовими показниками, проведемо аналіз його діяльності за 2020-2022 роки. Інформаційною базою для здійснення оцінки є баланси та звіти про фінансові результати, які регулярно оприлюднюються на офіційному сайті банку. Оцінку результатів діяльності банку доцільно розпочати з горизонтального аналізу його активів (табл. 2.1).

Як свідчать дані таблиці 2.1 активи АТ «Райффайзен банк» у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшились на 59075052 тис. грн., або на 55,06 %. Таке збільшення відбулося за рахунок таких статей, як «Готівкові кошти та їх еквіваленти» які збільшились на 16358204 тис. грн., або у 2,04 рази, також

збільшились «Інвестиції в цінні папери», а саме на 15060900 тис. грн. або в 2,46 рази та «Нематеріальні активи» – 1084176 тис. грн. чи в 2,22 рази.

Таблиця 2.1

Структура та динаміка активів АТ «Райффайзен банк» за 2020-2022 роки

Показники	*на 31.12.2020 р.*		*на 31.12.2021 р.*		*на 31.12.2022 р.*		*Відхилення 2022 року від 2020 року*	
	тис.грн	*%*	*тис.грн*	*%*	*тис.грн.*	*%*	*+/-*	*%*
Грошові кошти та їх еквіваленти	15 765 353	14,69	25 761 762	20,39	32123 557	19,31	16358204	2,04 р.б.
Торгові активи	4 486 222	4,18	-	-	-	-	-4 486 222	-
Кредити та аванси банкам	25 623 326	23,89	11066989	8,75	39 078780	23,49	13455454	52,51
Кредити, надані клієнтам	45 743 231	42,64	68 623518	54,28	61712957	37,10	15969726	34,91
Активи, призначені для продажу	8 893	0,01	-	-	-	-	-8 893	-
Інвестиції в цінні папери	10351063	9,65	14819 831	11,72	25 411963	15,28	150609 00	2,46 р.б.
Похідні фінансові інструменти	-		102 952	0,08	321 520	0,19	321 520	-
Інвестиційна нерухомість	87 758	0,08	110 589	0,09	106 386	0,06	186282	21,23
Основні засоби	3 133 519	2,92	3040132	2,40	2370967	1,43	-762552	-24,34
Нематеріальні активи	891 618	0,83	1 438 788	1,14	1 975 794	1,19	1084176	2,22 р.б.
Поточні податкові активи	-	-	-	-	113 291	0,07	113 291	-
Відстрочені податкові активи	-		2 757	0	51 485	0,03	51 485	-
Інші фінансові активи	1 196 234	1,11	1 294 378	1,02	2 932 826	1,76	1736592	2,45 р.б.
Інші нефінансові активи	-	-	170 111	0,13	162 743	0,09	162 743	-
Усього активів	107287217	100,0	126 431 807	100,0	166 362 269	100,0	59075052	55,06

Джерело: [власні розрахунки на підставі фінансової звітності].

За 2020-2022 роки суттєво зменшилась стаття «Основні засоби та нематеріальні активи» – на 762552 тис. грн. або на 24,34 порівняно з 2020

роком, що пов'язано з тим, що в процесі експлуатації вони амортизуються і зменшується їх вартість.

Як позитивну тенденцію слід відмітити зростання статті активів у 2022 році порівняно з 2020 роком «Кредити, надані клієнтам» на 15969726 тис. грн. (34,91 %) та «Кредити та аванси банкам» на 13455454 тис. грн. (52,51 %), що свідчить про підвищення ділової активності банку.

Аналіз структури активів АТ «Райффайзен банк» показав, що найбільшу частку займають «Кредити, надані клієнтам» частка яких у 2020 році була 42,64 %, у 2021 році зросла до 54,28 %, а у 2022 році знизилася до 37,10 %. Стабільно високою є частка «Кредити та аванси банкам» 23,89 % в 2020 році та 23,49 % в 2022 році. Зростання активів банку є позитивним явищем.

За даними щорічного звіту АТ «Райффайзен банк» проведемо діагностику капіталу банку. Загальні залишки за рахунками зобов'язань беруться з даних звіту (в табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз структури та динаміки пасиву АТ «Райффайзен банк» за 2020-2022 роки

Показники	*на 31.12.2020 р.*		*на 31.12.2021 р.*		*на 31.12.2022 р.*		*Відхилення 2022 р. до 2020 р.*	
	тис.грн	*%*	*тис.грн*	*%*	*тис.грн.*	*%*	*+/-*	*%*
Зобов'язання								
Кошти банків	3 742 289	3,49	602 848	0,48	2 385 128	1,43		
Похідні фінансові зобов'язання	29 678	0,03	19 570	0,01	21 019	0,01	-8659	-29,18
Кошти клієнтів	88 244 298	82,24	107 129 332	84,73	143 479 984	86,25	55235686	62,59
Поточні податкові зобов'язання	233 927	0,21	272 326	0,22	-	-	-233 927	-
Відстрочені податкові зобов'язання	28 107	0,03	-	-	-	-	-28 107	-
Забезпечення	148 341	0,14	173420	0,14	582849	0,35	434508	3,93 р.б.
Інші фінансові зобов'язання	1 968 901	1,84	1 760 484	1,39	1 828 366	1,10	-140535	-7,14
Інші нефінансові зобов'язання	-	-	698 455	0,55	788 098	0,47	788 098	-
Усього зобов`язань	94 395 541	87,98	110 656435	87,52	149 085 444	89,61	54689903	57,94

Продовження табл. 2.2

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Власний капітал								
Акціонерний капітал	6 154 516	5,74	6 154 516	4,87	6 154 516	3,70	-	-
Додатковий капітал	3 033 598	2,83	3 033 667	2,40	3 033 667	1,82	69	0,003
Резерви та інші фонди банку	2 732 959	2,55	4 773 078	3,78	5 579 282	3,35	2846323	2,04 р.б.
Інші резерви	1 021 118	0,95	835 048	0,65	710 164	0,43	-310954	-30,45
Нерозподілений прибуток	-50 515	-0,05	991 202	0,78	1 810 862	1,09	1861377	35,84 р.б.
Усього капіталу	12 891 676	12,02	15 775 372	12,48	17 276 825	10,39	4385149	34,02
Усього пасивів	107 287 217	100,0	126 431 807	100,0	166 362 269	100,00	59075052	55,06

Джерело: [власні розрахунки на підставі фінансової звітності].

Як свідчать дані таблиці 2.2 пасиви банку у 2022 році збільшились на 59075052 тис. грн. (55,06 %) порівняно з 2020 роком. Таке збільшення відбулося за рахунок статей, як «Кошти клієнтів» яка збільшилась на 55235686 тис. грн. (62,59 %), також значно збільшилися «Інші нефінансові зобов'язання», а саме на 788 098 тис. грн., також збільшення зазнала стаття «Забезпечення» на 434508 тис. грн. або в 3,93 рази більше порівняно 2020 роком.

Разом з тим за окремими статтями пасивів у 2022 році відбулося зменшення: «Похідні фінансові зобов'язання» на 8659 тис. грн. (29,18 %), разом з тим, зменшилися «Інші фінансові зобов'язання» на 140535 тис. грн. (7,14 %).

Аналіз структури пасивів показав, що найбільшу частку у пасивах банку займають зобов'язання, які становлять у 2020 році 87,98 %, а у 2022 році 89,61 %, тобто за 2020-2022 роки зобов'язання банку зросли на 54689903 тис. грн. чи на 57,94 %. Наявність зобов'язань в банку потребує їх погашення за рахунок власних активів і власного капіталу.

Частка власного капіталу у 2020 році 12,02 %, а у 2022 році – 10,49 %, тобто власний капітал за період зріс на 4385149 тис. грн або на 34,02 % порівняно з 2020 роком, але його частка в структурі пасивів зменшилась на 1,53 пункти, оскільки темпи зростання зобов'язань перевищують темпи зростання капіталу.

Розглянемо динаміку на структуру доходів АТ «Райффайзен банк» за

2020-2022 роки у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка і структура доходів АТ «Райффайзен банк»

за 2020 – 2022 роки

Показники	*на 31.12.2020 р.*		*на 31.12.2021 р.*		*на 31.12.2022 р.*		*Відхилення 2022 р. до 2020 р.*	
	тис.грн	*%*	*тис.грн*	*%*	*тис.грн.*	*%*	*+/-*	*%*
Процентний дохід	9305945	58,07	9728978	54,85	14862664	62,28	5556719	59,71
Інші процентні доходи	196708	1,23	287055	1,62	391014	1,64	194306	98,78
Комісійні доходи	5656268	35,30	6692467	37,73	5109133	21,41	-547135	-9,67
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку	-	-	90238	0,51	-	-	-	-
Чистий прибуток від операцій з валютою	369885	2,31	629782	3,55	2446585	10,25	2076700	6,61 р.б.
Прибуток від переоцінки валюти	332996	2,08	23962	0,14	568316	2,38	235320	70,67
Прибуток від операцій з фін. активами	32542	0,20	176600	1,00	120604	0,51	88062	3,71 р.б.
Прибуток від припинення визнання фін. інструментами	-	-	31626	0,06	-	-	-	-
Інші прибутки	-	-	-	-	297445	1,25	297 445	-
Прибуток від зменшення корисності нефін.акивів	19657	0,12	11838	0,18	-	-	-19 657	-
Прибуток від переоцінки об'єктів нерухомості	4605	0,03	-	-	10655	0,04	6050	2,31 р.б.
Інші доходи	106369	0,66	64068	0,36	56847	0,24	-49522	-46,56
Всього доходів	16024975	100,0	17736614	100,00	23863263	100,00	7838288	48,91

Джерело: [власні розрахунки на підставі фінансової звітності].

Як свідчать дані таблиці 2.3, у 2022 році порівняно з 2020 роком загальна сума доходів банку збільшилась на 3635848 тис. грн. або на 48,91 %. Таке збільшення відбулося за рахунок таких статей як «Всього доходів за

амортизованою вартістю», які зросли на 7838288 тис. грн або на 17,01 %. Разом з тим за окремими статтями доходів у 2022 році порівняно з 2020 роком відбулося зменшення: «Комісійні доходи» на 547135 тис. грн. (9,67 %) та «Інші доходи» на 49522 тис. грн або на 46,56 %.

Найбільшу частку в структурі доходів займають процентні доходи за справедливою вартістю через прибуток або збиток зокрема: в 2020 році – 58,07 %, в 2021 року – 54,85 %, а 2022 році їх частка зросла до 62,28 %, що викликано їх зростанням за період на 5556719 тис. грн. (59,71 %). За 2020-2022 роки частка процентних доходів за амортизованою вартістю зменшилася на 4,21 пунктів структури.

Як позитивну тенденцію за 2020-2022 роки слід відмітити зростання інших процентних доходів на 194306 тис. грн. (98,78 %) та чистий прибуток від операцій з валютою на 2076700 тис. грн. (в 6,61 рази), що призвело до зростання їх частки в структурі доходів на 0,41 пункти структури та на 7,94 пункти структури.

Найменшу частку в структурі доходів займає чистий прибуток від переоцінки об'єктів нерухомості, зокрема: 0,03 % в 2020 році та 0,04 % в 2022 році. За період ці доходи зросли на 6050 тис. грн. чи в 2,31 рази більше.

У табл. 2.4 наведено динаміка і структура витрат банку.

Таблиця 2.4

Динаміка і структура витрат АТ «Райффайзен банк» за 2020 – 2022 рр.

Показники	*на 31.12.2020 р.*		*на 31.12.2021 р.*		*на 31.12.2022 р.*		*Відхилення 2022 р. до 2020 р.*	
	тис.грн	*%*	*тис.грн*	*%*	*тис.грн.*	*%*	*+/-*	*%*
Процентні витрати	2237282	18,72	1783898	13,87	2433389	10,93	196107	8,77
Комісійні витрати	3051778	25,54	4007114	31,16	2943964	13,22	-107814	-3,53
Кредитні збитки	422825	3,54	-	-	-	-	-422 825	-
Збиток від припинення визнання фін. інструментами	20025	0,17	-	-	91	0	-19934	-99,55
Інші збитки	-	-	108988	0,85	-	-	-	-
Збиток від сторнування збитку	-				9458268	42,48	9 458 268	-

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Збиток від припинення визнання фін. активами	368881	3,09	95526	0,74	108922	0,49	-259959	-70,47
Витрати на персонал	2590182	21,67	2982452	23,20	3560638	15,99	970456	37,47
Знос та амортизація	796636	6,67	913019	7,10	890050	4,99	93414	11,73
Інші адміністративні та операційні витрати	1543390	12,91	1892907	14,72	2276499	10,22	733109	47,50
Збиток від зменшення корисності для нефінан.активів	246	0	-	-	151257	0,68	151009	614,6 р.б.
Збиток від переоцінки об'єктів нерухомості	-	-	563	0	-	-	-	-
Витрати з податку на прибуток	918900	7,69	1074550	8,36	441481	1,98	-477419	-51,96
Разом витрат	11950145	100,00	12859017	100,0	22264559	100,00	10314414	86,31

Джерело: [власні розрахунки на підставі фінансової звітності].

За 2020-2022 роки витрати банку зросли на 10314414 тис. грн. (86,31 %) порівняно з 2020 роком. За 2020-2022 роки зросли такі витрати як: «Процентні витрати» – на 196107 тис. грн. (8,77 %) та витрати на персонал – на 970456 тис. грн. (37,47 %), адміністративні витрати – 733109 тис. грн. (47,50 %).

За 2020-2022 роки спостерігалось зменшення таких статей звіту, а саме: «Комісійні витрати» на 107814 тис. грн. (3,53 %), «Збиток від припинення визнання фінансових інструментів» на 19934 тис. грн. (99,55 %), «Витрати на очікувані кредитні збитки за іншими активами» знизились на 422 825 тис. грн., «Збиток від припинення визнання фінансових активів» на 259959 тис. грн. (70,47 %) порівняно з 2020 роком.

Найбільшу частку в структурі витрат займають витрати на персонал, зокрема: в 2020 році – 21,67 %, в 2021 року – 23,20 %, а 2022 році їх частка

зросла до 15,99 %, що викликано їх зростанням за період на 970456 тис. грн. (37,47 %). Як негативну тенденцію відмічаємо скорочення частки процентних витрат з 18,72 % в 2020 році до 10,93 % в 2022 році та комісійних витрат з 25,54 % в 2020 році до 13,22 % в 2022 році, що говорить про зниження обсягів діяльності.

У табл. 2.5 проаналізовано динаміку прибутку банку за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.5

Динаміка прибутку АТ «Райффайзен банк» за 2020 - 2022 роки

№	*Показник*	*Роки*			*2022 до 2020, тис. грн.*	*2022 р. у % до 2020 р.*
		2020	*2021*	*2022*		
1	Чистий процентний дохід	7 265 371	8 232 135	12 820 289	5554918	76,46
2	Чистий комісійний дохід	2 604 490	2 685 353	2 165 169	-439321	-16,87
3	Інші доходи	106 369	64 068	56 847	-49522	-46,56
4	Прибуток до оподаткування	4 993 730	5 952 147	2 040 185	-2953545	-59,15
5	Чистий прибуток	4 074 830	4 877 597	1 598 704	-2476126	-60,77

Джерело: [власні розрахунки на підставі фінансової звітності].

У 2022 році чистий прибуток банку досяг1 598 704 тис. грн., тобто став меншим на 2476126 тис. грн. (60,77 %) порівняно з 2020 роком. Це відбулося через зменшення чистого процентного доходу на 439321 тис. грн. (16,87%), інших доходів – на 49522 тис. грн. (46,56 %), що свідчить про зниження ділової активності банку.

За 2020-2022 роки зріс чистий процентний дохід банку на 5554918 тис. грн. (76,46 %) порівняно з 2020 роком. Зниження чистого прибутку спричинило зменшення прибуток до оподаткування на 2953545 тис. грн. (59,15 %) порівняно з 2020 роком.

У табл. 2.6 наведено показники рентабельності діяльності банку.

Таблиця 2.6

Динаміка відносних показників ефективності роботи АТ «Райффайзен банк» за 2020-2022 роки

№	Показник	Роки			Норма – тивне значення	Зміна у 2022 р. до 2020 р.
		2020	2021	2022		
1	Норма прибутку на капітал	16,89	18,62	14,75	>15	-2,14
2	Рентабельність активів	0,07	0,06	0,04	>1	-0,03
3	Рентабельність капіталу	23,60	35,10	10,90	<1	
4	Чистий спред	0,63	0,97	1,36	>1,25	0,73
5	Чиста відсоткова маржа	2,70	2,20	2,42	4,5	-0,26
6	Рівень іншого операційного доходу	0,14	0,13	0,25	зростає	0,11

Джерело: [власні розрахунки на підставі фінансової звітності].

Рентабельність активів банку демонструє рівень окупності чистим прибутком середньорічних активів. Протягом 2020-2022 років рентабельність є низькою – 0,07 % та 0,04 %, не досягає оптимального значення 1 %, що означає низьку віддачу активів банку. Отже, в 2020 році та в 2022 році показник рентабельності активів не досягає оптимального значення, що є наслідком невисокої прибутковості діяльності банку.

У 2022 році рентабельність капіталу становила 10,9 % порівняно з 35,1 % в 2021 році. Зниження показника пов’язано з зменшенням обсягів діяльності через війну на території України.

Як позитивну тенденцію відмічаємо зростання таких показників як:

1) чистий спред на 0,73 %

2) рівень іншого операційного доходу – на 0,11 %.

Зниження чистої відсоткової маржі на 0,26 % свідчить про зменшення ефективності діяльності банку та його прибутковості за 2020-2022 роки.

У табл. 2.7 розраховано нормативи власного капіталу діяльності банку.

АТ «Райффайзен банк» за 2020-2022 роки дотримувався нормативів НБУ, зокрема: норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1) в розмірі

51724980 тис. грн станом на кінець дня 31 грудня 2022 року при нормативному значенні 500 млн. грн.

Таблиця 2.7

Нормативи власного капіталу діяльності АТ «Райффайзен банк» за 2020-2022 роки

Назва нормативу	*Нормативне значення*	*2020 рік*	*2021 рік*	*2022 рік*
мінімального розміру регулятивного капіталу – (Н 1)	500 млн. грн.	52 604 770	52 187 620	51 724 980
достатності регулятивного капіталу – (Н 2)	не менше 10 %	24,16	22,32	16,91
норматив адекватності основного капіталу (Н 3)	(не менше 8 %)	22,84	19,96	14,58
миттєва ліквідність – (Н 4)	не менше 20 %	41,04	43,97	40,28
поточна ліквідність – (Н 5)	не менше 40 %	109,31	108,52	110,37
короткострокова ліквідність – (Н 6)	не менше 60 %	88,4	81,96	80,03

Джерело: [власні розрахунки на підставі фінансової звітності].

На кінець 2022 року, банк додержувався вимог НБУ щодо нормативу достатності регулятивного капіталу (Н2), значення якого на кінець дня 31 грудня 2022 року становило 16,91 % при нормативному значенні не менше 10 %. Норматив адекватності основного капіталу (Н3) був дотриманий у 2020 році 22,84 % та 2022 році 16,91 %.

Норматив миттєвої ліквідності (Н4) показав, що у 2020 році він становив 41,04 % та у 2021 році 43,97 %, а в 2022 році – 40,28 %, що означає повне дотримання нормативу при показнику не менше 20 %.

Поточна ліквідність (Н5) була дотримана у 2020 2021, 2022 роках і складала 109,31 %, 108,52 % та 110,37 % відповідно, при встановленому нормативному значенні не менше 40 %.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) був дотриманий в 2020 році та становив 88,4 %. Починаючи з 2021 року знижується до 80,03 % в 2022 році при нормативному значенні не менше 60 %.

Діяльність АТ «Райффайзен банк» за 2020-2022 роки є прибутковою, але мало рентабельною, оскільки чистий прибуток знизився на 60,77 %. За 2020-2022 роки доходи банку зросли на 48,91 %, витрати на 86,31 %, майно – на 55,06 %. АТ «Райффайзен банк» є ліквідним, оскільки поточна ліквідність зросла з 109,31 % в 2020 році до 110,37 % в 2022 році.

2.2. Організація процесу формування фінансової звітності в АТ «Райффайзен банк»

Підготовка фінансової звітності є важливим аспектом фінансового менеджменту банківської установи, що включає реєстрацію та звітність про її фінансові операції та діяльність. Фінансові звіти надають повний огляд фінансових показників установи, активів і джерел їх утворення, доходів і витрат та грошових потоків, допомагаючи в прийнятті рішень і фінансовому аналізі.

Належна підготовка фінансової звітності вимагає глибокого розуміння принципів, стандартів і положень бухгалтерського обліку, а також уваги до деталей і точності при реєстрації та звітності про фінансові дані.

Особливістю організаційної структури АТ «Райффайзен банк», яка впливає на вибір способів та методів бухгалтерського обліку, є наявність значної кількості відокремлених структурних одиниць без права юридичної особи, які виділені на окремий баланс. До складу деяких структурних одиниць входять технологічно відокремлені структурні підрозділи, які тимчасово виділені на суббаланс (за відношенням до балансу структурної одиниці). Вони з огляду на територіальну віддаленість мають поточні рахунки в установах банків. Структурні одиниці можуть здійснювати будь-які види діяльності, що не заборонені чинним законодавством. Перелік видів діяльності, які здійснюються структурними одиницями, наводиться в Положенні про відповідну структурну одиницю АТ «Райффайзен банк».

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку в структурних одиницях несуть їх керівники. Керівник структурної одиниці повинен забезпечити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, забезпечити неухильне виконання всіма структурними підрозділами і службами одиниці, працівниками, які мають відношення до облікових процесів, вимог Головного бухгалтера АТ «Райффайзен банк» з питань оформлення та надання для обліку документів та відомостей. Ведення бухгалтерського обліку в АТ «Райффайзен банк» здійснюється бухгалтерською службою.

На рис. 2.1 представлена структура департаментів, що відповідають за здійснення обліково-контрольної роботи в АТ «Райффайзен банк»

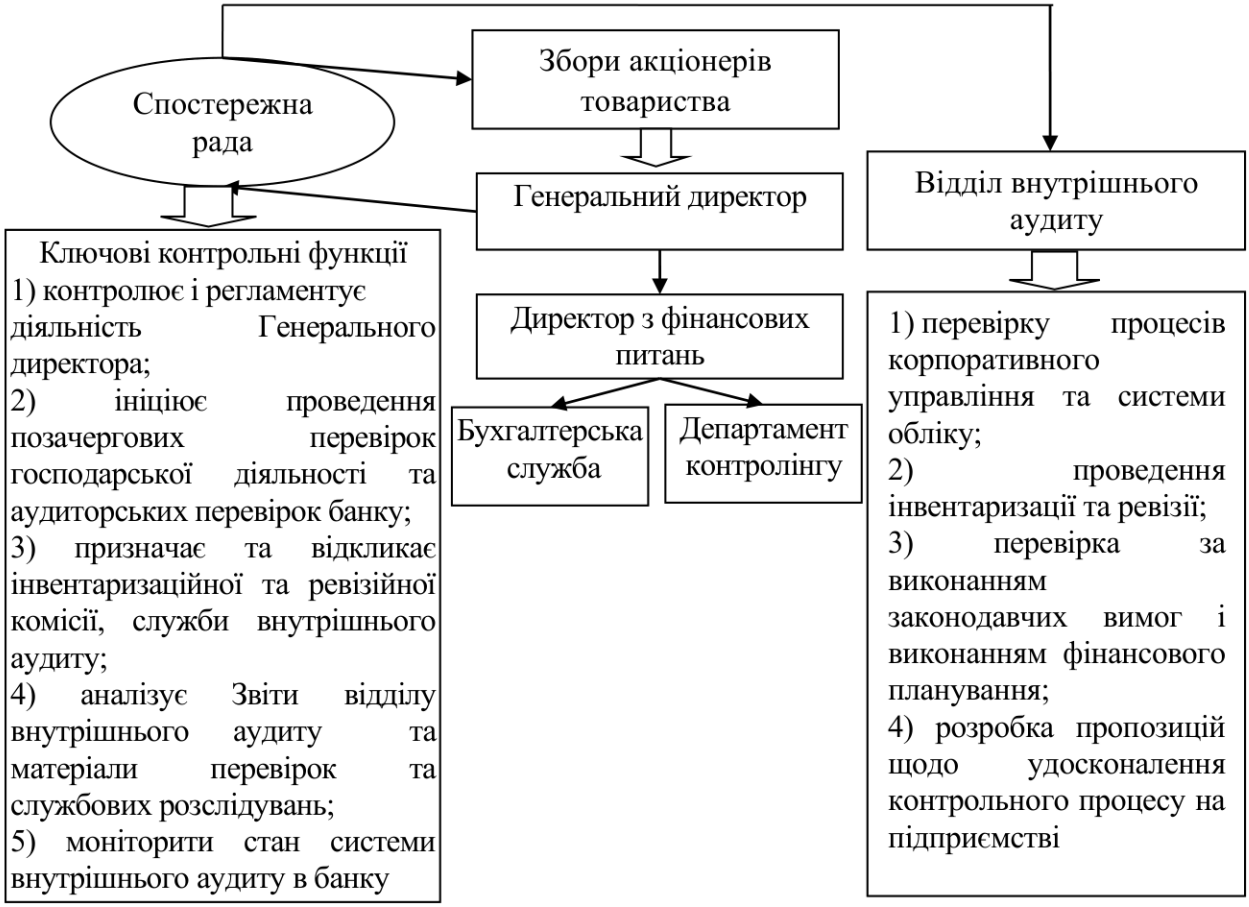

Рис. 2.1. **Структура обліково-контрольної діяльності АТ «Райффайзен банк»**

Джерело: узагальнено автором за даними банку.

В АТ «Райффайзен банк» функціонує відділ внутрішнього аудиту, який підпорядковується лише Спостережній раді банку. Діяльність служби внутрішнього аудиту регламентується Положенням про службу внутрішнього аудиту та посадовими інструкціями. Система внутрішнього аудиту банку охоплює всю господарську діяльність банку і допомагає правильно організувати і контролювати всю його діяльність. Внутрішній аудит є комплексною діяльністю у сфері фінансового та управлінського обліку, а також у стратегічному управлінні проектами, операціями, персоналом та загальному управлінні якістю.

Бухгалтерська служба складається із бухгалтерій структурних одиниць АТ «Райффайзен банк» та Центральної бухгалтерії на чолі з Головним бухгалтером АТ «Райффайзен банк». Бухгалтерський облік в структурній одиниці АТ «Райффайзен банк» м. Київ здійснюється бухгалтерією в кількості 18 чоловік на чолі з головним бухгалтером структурної одиниці. Головний бухгалтер структурної одиниці керується в своїй діяльності законодавством, Положенням про облікову політику АТ «Райффайзен банк» та іншими нормативними актами і несе відповідальність за дотримання наявних в них вимог та правил обліку.

У кожній структурній одиниці повинні бути затверджені посадові інструкції для працівників бухгалтерії та системи внутрішнього аудиту. Головний бухгалтер забезпечує дотримання в банку встановлених єдиних методологічних принципів бухгалтерського обліку, складання і представлення відповідним користувачам у встановлені строки фінансової звітності. До функцій Головного бухгалтера належить контроль за дотриманням вимог Положення про облікову політику АТ «Райффайзен банк» та розробка пропозицій з його вдосконалення. Роз'яснення Головного бухгалтера (заступників Головного бухгалтера) з питань методології бухгалтерського та податкового обліку є обов'язковими для виконання бухгалтеріями структурних одиниць.

У відповідності до статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIX з метою

забезпечення єдиних методологічних принципів бухгалтерського обліку бухгалтерські служби АТ «Райффайзен банк» використовують:

План рахунків АТ «Райффайзен банк»;

Інструкцію про внутрішні розрахунки;

Положення про облікову політику від 23.12.2022 року;

Графік документообігу АТ «Райффайзен банк».

АТ «Райффайзен банк» використовує для функціонування програми «Парус-бухгалтерія» сервер баз даних – «MicrosoftSQLServer», що надає можливість одночасно працювати з базою декільком користувачам. Забезпечується спільний доступ та використання нормативно-довідкової інформації: зовнішніх організацій, структурних підрозділів, статей обліку, допустимої кореспонденції рахунків, типових господарських операцій тощо.

Всі господарські операції АТ «Райффайзен банк» відображаються в книзі у вигляді хронологічно впорядкованого списку проведень. Під час перегляду бухгалтерських проведень за певним рахунком, за конкретний інтервал часу узагальнений реєстр інтерпретується в журнал бухгалтерських операцій за балансовим рахунком.

Формування реєстрів обліку, внутрішньої та зовнішньої звітності АТ «Райффайзен банк» відбувається шляхом формування:

системних внутрішніх звітів – оборотно-сальдова відомість, шахова відомість;

регламентованих звітів – фінансова, податкова та статистична звітність.

Основними етапами організації облікової роботи зі складання річної звітності є:

1) інвентаризація (інвентаризаційна комісія перевіряє документально підтверджену наявність, стан та оцінку активів і зобов’язань установи);

2) закриття облікових регістрів;

3) заповнення форм звітності.

Загальні принципи та концепції підготовки фінансової звітності в АТ «Райффайзен банк» представлено на рис. 2.2.

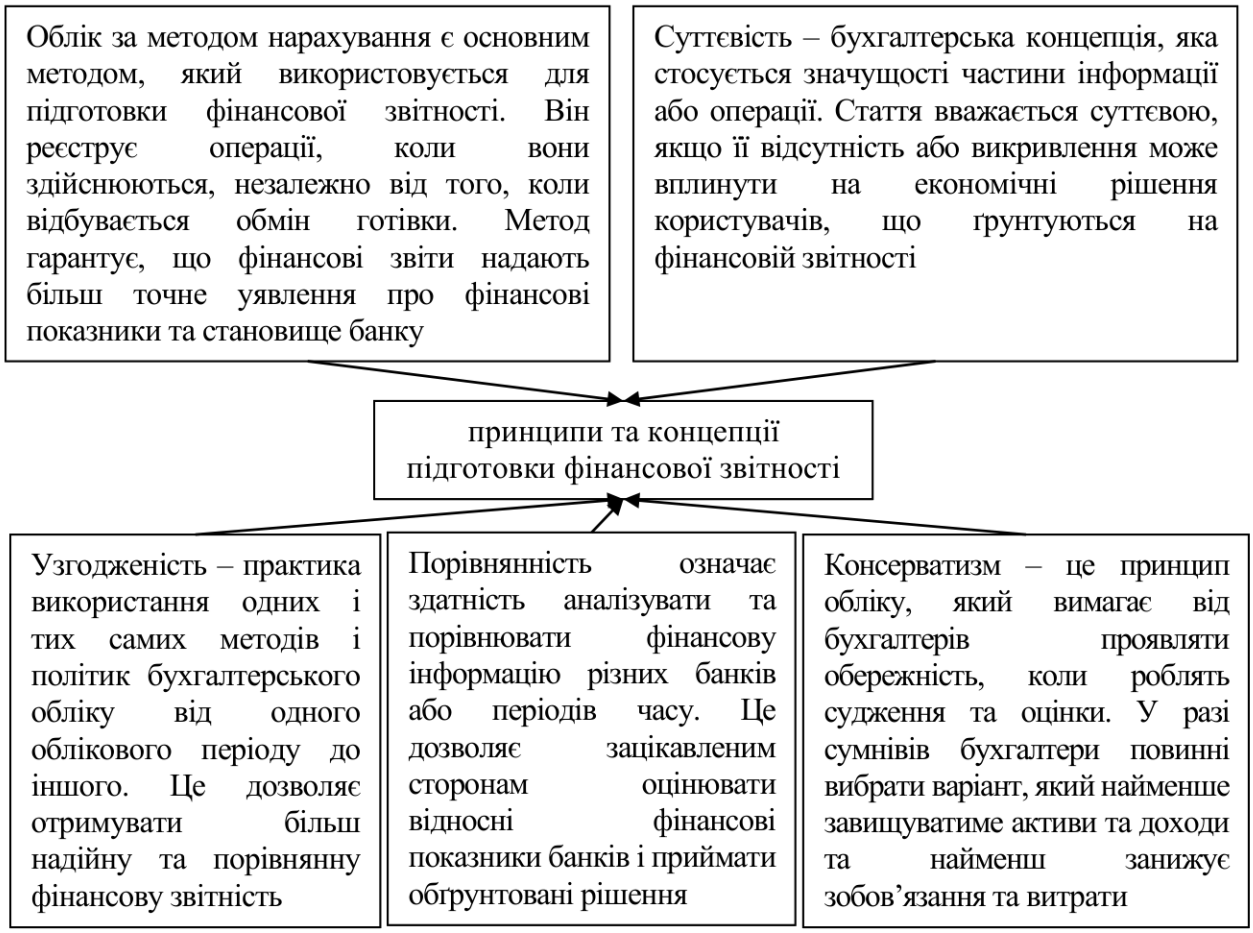

Рис. 2.2. **Концепції підготовки фінансової звітності АТ «Райффайзен банк»**

Джерело: сформовано автором за даними банку.

Ведення бухгалтерського обліку в АТ «Райффайзен банк» здійснюється з використанням автоматизованих програмних комплексів, а саме «Парус-бухгалтерія» та M.E.Doc. Ці програмні продукти забезпечують оперативну фіксацію господарських процесів, пов'язаних з отриманням різних показників, що характеризують діяльність банківської установи. Використання засобів автоматизації дозволяє повністю вирішити проблему ведення обліку та складання звітності АТ «Райффайзен банк». Різноманітні та деталізовані дані, що необхідні для прийняття управлінських рішень, підготовляються з мінімальними витратами часу. Автоматизація облікового процесу сприяє досягненню точності та оперативності інформації.

Зручними у використанні для бухгалтерії АТ «Райффайзен банк» є внутрішні системні звіти, які допомагають знайти ймовірні помилки та

перевірити правильність ведення обліку. Зведення даних обліку за структурними одиницями, включаючи підрозділи, виділені на окремий баланс, здійснюється в центральній бухгалтерії відповідної структурної одиниці АТ «Райффайзен банк» не менше одного разу на місяць до 10 числа місяця, наступного за звітним, за всіма субрахунками та шифрами обліку, які передбачені внутрішнім Планом рахунків АТ «Райффайзен банк».

У табл. 2.8 представлено порядок формування фінансової звітності в АТ «Райффайзен банк».

Таблиця 2.8

Порядок формування фінансової звітності в АТ «Райффайзен банк»

Етап	*Назва*	*Дії*
1	визначення та збір відповідних фінансових даних із бухгалтерських записів	процес передбачає збір інформації про транзакції, такі як доходи, депозити, витрати, інвестиції та позики та її систематизацію
2	Коригування та класифікація операцій	Після збору фінансових даних бухгалтери повинні відкоригувати та класифікувати операції відповідно до відповідних принципів і стандартів бухгалтерського обліку. Коригування записів забезпечує реєстрацію доходів і витрат у правильному обліковому періоді, тоді як класифікація операцій передбачає групування подібних статей у відповідні категорії, такі як активи, зобов'язання, доходи та витрати
3	Підготовка компонентів фінансової звітності	Після коригування та класифікації операцій наступним кроком є підготовка окремих компонентів фінансової звітності, включаючи баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів і звіт про власний капітал
4	Консолідація фінансової звітності	Якщо банк входить до складу інші пов'язаних організації, може складатися консолідована фінансова звітність. Здійснюється об'єднання фінансової інформації материнської компанії та її дочірніх компаній для представлення єдиного уявлення про фінансовий стан і результати діяльності всієї корпоративної групи
5	Завершення та представлення фінансової звітності	Після підготовки окремих компонентів і консолідації фінансових звітів (якщо застосовно), останнім кроком є перегляд і остаточне оформлення фінансових звітів. Цей процес гарантує, що вся інформація є точною, повною та відповідає відповідним стандартам бухгалтерського обліку. Після завершення фінансова звітність представляється керівництву банку, раді директорів та іншим зацікавленим сторонам

Джерело: [складено автором за даними банку].

Після складання звітності використовується інтерактивна технологія роботи. Тобто передбачена можливість безпосередньо з балансу деталізувати ряд звітів, отримавши бухгалтерські записи, та після внесення змін знову повернутися до звітної форми та оновити показники.

На основі сформованої інформації у бухгалтерській звітності розпочинається аналіз та контроль даних, що в першу чергу необхідне для прийняття управлінських рішень.

Заключний етап передбачає формування архіву облікових даних.

Інформація про залишки та обороти за певними рахунками узагальнюється та переноситься до спеціального набору із подальшим збереженням.

Ключові переваги від використання комп'ютерної техніки з програмним забезпеченням «Парус-бухгалтерія» полягають в наступному:

1) розв'язати проблеми точності й оперативності інформації;

2) виконанні складних математичних розрахунків, скороченні трудомісткості розрахунків;

3) забезпеченні необхідних умов для аналізу доходів і витрат;

4) можливості обробки і зберігання великої кількості однакових в структурному плані одиниць інформації;

5) можливості здійснення вибірки інформації з великої кількості даних;

6) зведенні до мінімуму помилок.

Структурний підрозділ АТ «Райффайзен банк» м. Київ подає дані, необхідні для зведення даних обліку структурної одиниці, не пізніше, ніж за три дні до встановленого строку подання звітності до Центральній бухгалтерії АТ «Райффайзен банк». Річна звітність подається за такими формами: Баланс (Звіт про фінансовий стан) ф. № 1; Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ф. № 2; Примітки до річної фінансової звітності; Додаток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами».

2.3. Методи боротьби з фальсифікацією фінансової звітності в АТ «Райффайзен банк»

Розвиток конкуренції у банківському секторі фінансового ринку вимагає модернізації системи управління, яка забезпечує довгострокове функціонування банку. Серед інструментів такої модернізації, одне з головних місць займає банківський фінансовий контролінг. Історично склалося, що фінансово-кредитні інститути в Україні працюють у досить складних економічних умовах. Періодично було висловлено ряд протиріч і недоліків у вигляді банківських криз. У даний час частка збиткових фінансово-кредитних установ становить понад 32 %, що є досить високим рівнем. Тому частина банків вже запровадити у власну практичну діяльність контролінг, що дозволяє підвищити ефективність їх діяльності.

АТ «Райффайзен Банк» працює на комерційній основі та ставить перед собою мету отримання прибутку, максимізацію вартості бізнесу та збільшення добробуту акціонерів. Виходячи з цього, мета банківської діяльності управління полягає в збільшенні ринкової вартості фінансово-кредитної установи, одночасно забезпечуючи достатній рівень її ліквідності та рентабельності.

АТ «Райффайзен Банк», як член міжнародної банківської групи Райффайзен, приділяє значну увагу дотриманню вимог законодавства, нормативно-правових актів, правил банківського ринку та стандартів добросовісної конкуренції, правил поведінки, уникнення конфлікту інтересів.

Топ менеджмент АТ «Райффайзен Банк» є прихильником ідеї сталого корпоративного управління та дотримання принципів соціальної та екологічної відповідальності, які є складовими такого управління. Роль банківської установи як чесного партнера у світі бізнесу характеризується відповідальністю перед усіма зацікавленими сторонами: насамперед перед клієнтами, контрагентами, співробітниками та акціонерами, а також перед суспільством в цілому. Кодекс поведінки RBI Group АТ «Райффайзен Банк» визначає основні цінності установи

та формує основу корпоративної культури, якою є дух доброчесності, що відповідає міжнародній практиці та базується на етичних принципах, але не може охопити кожну ситуацію. Конкретні умови можуть бути визначені у відповідних внутрішніх правилах.

Опублікована та підтверджена аудиторським висновком фінансова звітність на офіційну сайті банківської установи не гарантує відсутність ознак умисних порушень з метою отримання протиправних переваг. Умисні порушення чинного законодавства з питань бухгалтерського обліку господарської діяльності банківської установи призводять до фальсифікації фінансової звітності, яка є предметом значної кількості судових спорів, серед яких справи про укладення, переважають зміна, розірвання, виконання договорів (правочинів) та визнання їх недійсними, зокрема: невиконання або неналежне виконання платіжних зобов'язань; надання послуг [55].

Заборонені операції АТ «Райффайзен банк», як член міжнародної банківської групи Райффайзен, приділяє значну увагу дотриманню національних та міжнародних стандартів протидії шахрайству, корупції, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та тероризму фінансування. З цієї метою створено на діє Департамент контролінгу в АТ «Райффайзен банк» (рис. 2.3).

Метою діяльності департаменту контролінгу щодо виявлення ознак фальсифікації фінансової звітності є складання висновку про невідповідність облікової інформації щодо структури активів після переоцінки необоротних активів, дебіторської та кредиторської заборгованості, розподіл витрат і доходів між звітними періодами, структури і показників операційних витрат, відображених в системі бухгалтерського обліку відповідають чинному законодавству.

Структура внутрішніх систем звітує перед аудиторською комісією з метою моніторингу та контролю ризиків, яким піддаються, структура внутрішніх систем, яка сумісна зі сферою діяльності та структурою корпорації та змінними

умовами, кваліфікована та ефективна в рамках процедур та принципів, передбачених у відповідному законодавстві, має було реалізовано.

Рис. 2.3. **Місце Департаменту контролінгу АТ «Райффайзен банк» в обліково-контрольній діяльності**

Джерело: узагальнено автором за даними банку.

Бухгалтер, порушуючи професійну етику, відображає недостовірні результати придбання, переоцінки, амортизації та ліквідація необоротних активів, що впливає на відображення спотвореної загальної оцінки майнового стану підприємства на підставі фальсифікованої фінансової звітності.

Перед подачею топ менеджменту банку фінансової звітності ця облікова інформація проходять ретельну перевірку в Департаменті контролінгу, висновки якого про достовірність відображених фінансових показників повідомляються виконавчому директору банку.

Діяльність департаменту контролінгу регламентується Положенням про департамент контролінгу, який містити чітко визначений перелік завдань служби, а також права і обов'язки контролерів.

Управління внутрішнім контролем функціонує як координаційний підрозділ з точки зору організаційного рівня. Керівництво функціонує під керівництвом Ревізійної комісії, несе відповідальність перед Радою директорів і виконує свої зобов'язання перед Радою директорів через Ревізійну комісію. Головний контрольний підрозділ, контрольний підрозділ філій, основний контроль і допоміжний підрозділ входять до складу керівництва, яке розподілило відповідальність між працівниками, які виконують діяльність як основний компонент механізму контролю, і отримало гнучку структуру. Керівництво має на меті збереження активів банку, ефективне та результативне здійснення діяльності відповідно до законодавства та внутрішніх правил, а також надійність, цілісність та доступність системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Банк, взявши за основу банківські прецеденти та кодекс банківської етики, а також законодавство, виклав питання, пов'язані з діяльністю внутрішнього контролю, у письмовій формі, що відрізняється від інших банків, проаналізованих у цьому дослідженні.

Відділ внутрішнього аудиту розділений на підрозділи різних географічних регіонів, визначених містами. Головування спрямоване на ефективне та результативне виконання діяльності відповідно до внутрішніх та зовнішніх нормативних актів і банківської практики та забезпечення надійності, цілісності та доступності системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Для досягнення цих цілей Правління банку, встановлюючи функціональні розмежування завдань і розподіл відповідальності, отримує переваги від ефективності інформаційних систем і внутрішніх каналів зв'язку. Для реалізації нових продуктів і проектів врахування думки керівництва було організовано як юридична вимога. Таким чином, керівництву було надано право власності на діяльність, яка сприятиме досягненню банком його стратегічних цілей.

Внутрішній аудит здійснюється за дорученнями в рамках місячних програм, організованих у філіях банку. Філії включені в програми аудиту щомісячно або раз на два місяці з урахуванням розміру активів. Роботодавці внутрішнього контролю також тимчасово доручені філіям, окрім регіональних координацій, у яких вони працюють. Співробітники внутрішнього аудиту можуть функціонувати у філії протягом максимум трьох контрольних періодів, і така ротація дозволяє контролювати філії різними працівниками внутрішнього аудиту. Діяльність під назвою «Контроль комплаєнс» здійснюється, і ця діяльність спрямована на контроль за всіма видами діяльності, що здійснюються або плануються до здійснення, новими операціями та продуктами відповідно до Закону та іншого відповідного законодавства, внутрішньої політики та принципів банку та банківської діяльності умовності.

АТ «Райффайзен банк», працює у великому банківському сегменті, здійснює свою діяльність, пов’язану з внутрішніми системами, через велику команду та переставляє своїх співробітників у різні відділення. У банку підготовлено набір нормативних документів під назвою «Каталог ризиків» для перегляду процесів, пов’язаних з вимірюванням, оцінкою та управлінням банківськими ризиками, і організація структурована таким чином.

Інспекційна комісія, функції внутрішнього контролю та управління ризиками знаходяться у підпорядкуванні Комітету з аудиту та підпорядковуються безпосередньо Раді директорів. Система внутрішнього контролю була структурована таким чином, щоб мати можливість постійно, на прийнятному рівні та під контролем тримати всі виявлені фінансові та операційні ризики щодо діяльності. Виконуючи проактивну роль у діяльності з розробки проекту та продукту, як керівники процесів, так і керівництво внутрішнього контролю діють як особи, які приймають рішення, щоб визначити точки внутрішнього контролю. Ця ситуація свідчить про те, що заходи внутрішнього контролю були ефективними на всіх рівнях і добре засвоєні банком. Ревізійна комісія Банку проводить оцінку ефективності системи внутрішнього контролю, а результати дій внутрішнього контролю періодично готуються Управлінням

внутрішнього контролю у звітах про діяльність. У 2023 році Аудиторська комісія збиралася 34 рази і проводила оцінку внутрішніх компонентів системи.

У 2022 році Ревізійна комісія провела оцінку складових і діяльності внутрішніх систем на 51 засіданні. Управління ризиками, комплаєнс та внутрішній контроль та інспекційна рада підпорядковуються Аудиторському комітету Ради директорів, які працюють незалежно, але у співпраці, і вони поділені на різні організаційні відділи всередині себе. Наприклад, організація відповідності та внутрішнього аудиту структурована як; Група комплаєнсу та внутрішнього контролю, Департамент внутрішнього аудиту, Департамент законодавства та комплаєнсу, Департамент операційних ризиків та інформаційної безпеки, Департамент клієнтської та виробничої безпеки та Департамент фронт-офісу Казначейства. Варто відзначити, що компоненти внутрішнього контролю та комплаєнс організовано окремо. В організації внутрішнього контролю щоденні, щотижневі, місячні або щоквартальні перевірки, пов’язані з критично важливою діяльністю у філіях або відділах загального управління, проводяться відділом контролю філій, що входить до складу відділу внутрішнього контролю та відділу загального контролю управління.

Банк також проводить наступні аудити, а також вибіркові аудити, причому ці аудити охоплюють не лише філії, а й інші товариства. Включно з усіма філіями, підрозділами та товариствами, що підлягають консолідації, в банку створено системи внутрішнього контролю, які є кваліфікованими та ефективними відповідно до принципів та норм. Вони спрямовані на моніторинг ризиків і забезпечення контролю. Підрозділи внутрішнього аудиту, внутрішнього контролю та управління ризиками, що входять до систем внутрішнього контролю, функціонують при Ревізійній комісії в організаційній структурі банку. Ці підрозділи щоквартально звітують перед Радою директорів через Наглядового комітету з внутрішніх систем та Ревізійний комітет.

Діяльність внутрішнього контролю в АТ «Райффайзен банк» проводиться під керівництвом Ревізійної комісії в різні періоди, що дозволяє вживати

необхідних заходів. З метою підвищення ефективності відстеження діяльності та прискорення впровадження заходів щодо критичних результатів аудиту в банку створено відділ моніторингу внутрішнього аудиту. Будучи створеним за межами внутрішнього аудиту, цей підрозділ дозволяє здійснювати моніторинг внутрішнього аудиту та одночасно виконує функції аудиту, включаючи партнерства. Крім того, для посилення контролю у відділеннях запрацював окремий підрозділ моніторингу, який відстежує відділення.

Виокремлено чинники, що сприяють порушенням чинного законодавства з питань бухгалтерського обліку та звітності та призводять до спотворення відображення інформації про фінансовий та майновий стан банківської установи у фінансовій звітності (рис. 2.4).

Рис. 2.4. **Чинники, що призводять до спотворення у фінансовій звітності АТ «Райффайзен банк»**

Джерело: узагальнено автором за даними банку.

Предметом перевірки щодо виявлення ознак фальсифікації фінансової звітності є господарські процеси та операції, пов’язані з ними до виконання договірних зобов’язань щодо платіжної дисципліни, складових загальних

операційних витрат, переоцінки необоротні активи, класифікація витрат і доходів та їх розподіл між звітними періодами.

Об’єктами перевірки щодо виявлення ознак фальсифікації фінансової звітності банківської установи є елементи бухгалтерського обліку, встановлені положенням про облікову політику, первинні документи, що підтверджують здійснення операцій, бухгалтерські регістри, фінансова звітність.

Методологія контролінгу передбачає використання певної заздалегідь регламентованої послідовності або алгоритму застосування методів контролю під час перевірка. Серед методів контролінгу можна виділити загальнонаукові методи і прийоми; методичні прийоми, запозичені зі статистики (статистичне спостереження, кореляційно-регресійний аналіз, вибірковий метод), а також методичні прийоми господарського контролю.

Методи фактичного контролю в контролінгу (інвентаризація, ревізії операційних кас банку, контрольне придбання) використовуються для підтвердження фактичної наявності грошових коштів і необоротних активів (їх технічного стану та зносу), а також якісних характеристик інвентаризації.

Відповідність чинному законодавству відображених бізнес-процесів за обсягом, термінами, ступенем виконання та виконавців у фінансовій звітності на всіх етапах обробки даних підтверджується як документально і фактичні методи контролю, а також аналітичні процедури. Якщо розглядати можливості методів документалістики контролю, вони можуть як у суцільному, так і у вибірковому порядку встановлювати дотримання вимог чинного законодавства при відображення операцій (нормативно-правова перевірка), тотожність двох примірників первинного документа (зустрічна перевірка), взаємоконтроль (порівняння різних документів за взаємопов’язаними операціями), перевірка правильності дій при розрахунку показників у первинних документах (арифметична перевірка) відсутність порушень у заповненні реквізитів первинні документи (формальна перевірка).

Сучасні підходи до методології контролінгу для підтвердження достовірності фінансової звітності банківської установи базуються переважно

на використанні методів документального та фактичного контролю, аналітичні процедури обмежуються горизонтальним та вертикальним аналізом, експрес-аналізом фінансового стану, використання іноземних методів виявлення ознак порушення бухгалтерського обліку.

Аналітичні процедури дозволяють визначити відсутність або наявність відхилень між фактичними та очікуваними значеннями показники, опубліковані у фінансовій звітності. У ході застосування аналітичних процедур в контролінгу можна підтвердити достовірність фінансової звітності або встановити нетипові відхилення, які з високою часткою ймовірності можуть свідчити про шахрайські дії під час документування виконуваних основних бізнес-процесів та спотворення взаємопов'язаних статей фінансової звітності.

Відділ внутрішнього аудиту відповідає за розробку системи внутрішнього контролю, заходи внутрішнього контролю та їх виконання, моніторинг розроблених засобів контролю. Відповідно до результатів, отриманих після моніторингу, йому також доручено вжити необхідних заходів для вдосконалення системи контролю банку та безперебійного здійснення діяльності внутрішнього контролю. Система внутрішнього контролю банку має органічну структуру, і співробітники кожного рівня корпорації приймаються як частина системи внутрішнього контролю.

Таким чином, окрім координації, покладання на всіх працівників відповідальності за збереження активів банку, результативність та результативність діяльності, достовірність системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, відповідність діяльності внутрішнім нормативним актам та чинному законодавству, було досягнуто почуття власності.

Типові порушення, які можуть бути виявлені під час перевірки з метою виявлення ознак фальсифікації фінансової звітності з використанням аналітичними процедурами є:

1) відсутність правдивої інформації про технічний стан, фізичний та моральний знос основних засобів внаслідок постійних переоцінок, що

уповільнює темпи їх відтворення і може призвести до зупинки технологічного процесу;

2) недотримання платіжної дисципліни за договорами, що призведе до збільшення суми сумнівних та безнадійних дебіторська та кредиторська заборгованостей;

3) порушення низки нормативних документів, що регламентують нарахування та виплату заробітної плати, внаслідок наявності заборгованість перед органами соціального страхування та працівниками, незважаючи на позитивний валовий прибуток, позитивну динаміку рентабельності продажу кредитних продуктів;

4) незбалансованість структури витрат банку та їх розподілу між звітними періодами;

5) відсутність запасів грошових коштів у балансі під час формування резервів і забезпечення та їх нецільове використання;

6) здійснення непродуктивних витрат на бізнес-процеси без отримання економічної вигоди в майбутньому.

Оцінка ефективності формування системи контролінгу банківської діяльності дозволить керівництву визначити вплив здійснення контролінгу на основні показників банківської діяльності та визначити шляхи та подальший розвиток установи. У процесі оцінки ефективності в формуванні фінансового контролінгу в АТ «Райффайзен банк», доцільно прийняти врахувати оцінку роботи колективу, оскільки успіх команди та досягнення поставлених цілей для цього стає гарантією правильного і зрозумілого функціонування системи контролінгу в банку.

Оцінка ефективності роботи департаменту контролінгу передбачає визначення ступеню виконання покладених на департамент завдань. Це стосується ситуацій, які вимагають досягнення спільного розуміння отриманих результатів або консенсус щодо контекстуального тлумачення інформації, а також вироблення спільних рішень щодо індивідуальних і колективних дій.

Висновки до розділу 2

1. АТ «Райффайзен банк» є одним з провідних банківських установ в Україні. Аналіз структури активів банку показав, що найбільшу частку займають «Кредити, надані клієнтам», частка яких у 2020 році була 42,64 %, у 2021 році зросла до 54,28 %, а у 2022 році знизилася до 37,10 %. Стабільно високою є частка «Кредити та аванси банкам» 23,89 % в 2020 році та 23,49 % в 2022 році. Аналіз структури пасивів показав, що найбільшу частку у пасивах банку займають зобов'язання, які становлять у 2020 році 87,98 %, а у 2022 році 89,61 %, тобто за 2020-2022 роки зобов'язання банку зросли на 54689903 тис. грн. чи на 57,94 %. Частка власного капіталу у 2020 році 12,02 %, а у 2022 році – 10,49 %, тобто власний капітал за період зріс на 4385149 тис. грн або на 34,02 % порівняно з 2020 роком.

2. У 2022 році порівняно з 2020 роком загальна сума доходів банку збільшилась на 48,91 %. Однак негативним є зниження таких доходів: комісійні доходи на 9,67 % та інші доходи на 46,56 %. За 2020-2022 роки витрати банку зросли на 86,31 % порівняно з 2020 роком. Перевищення темпів зростання витрат над темпами зростання доходів призвело до зниження чистого прибутку на 60,77 % порівняно з 2020 роком. За 2020-2022 роки рентабельність банку є низькою – 0,07 % та 0,04 %, не досягає оптимального значення 1 %, що свідчить про низьку віддачу активів банку.

3. Бухгалтерський облік є підсистемою управління суб'єкта господарювання, в якій формується інформація щодо складу та стану майна та джерел його утворення на певний момент часу. Облікова політика господарюючого суб'єкта – це основний методичний документ, яким він керується в процесі здійснення своєї діяльності, а найменші відхилення від неї можуть вплинути на фінансові результати діяльності.

4. Корпоративну фальсифікацію також можна класифікувати як фальсифікацію, вчинену інсайдерами суб'єкта господарювання (порушення державних постанов, тобто законів про податки, цінні папери, безпеку та

навколишнє середовище). Керівники вищої ланки можуть фальсифікувати фінансову звітність, щоб ввести в оману інвесторів і кредиторів або збільшити прибуток і таким чином отримати вищі зарплати та бонуси.

5. Внутрішній аудит здійснюється за дорученнями в рамках місячних програм, організованих у філіях банку. Філії включені в програми аудиту щомісячно або раз на два місяці з урахуванням розміру активів. Роботодавці внутрішнього контролю також тимчасово доручені філіям, окрім регіональних координацій, у яких вони працюють. Співробітники внутрішнього аудиту можуть функціонувати у філії протягом максимум трьох контрольних періодів, і така ротація дозволяє контролювати філії різними працівниками внутрішнього аудиту.

РОЗДІЛ 3
ОСНОВНІ ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З ФАЛЬСИФІКАЦІЄЮ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

3.1. Зарубіжний досвід організації боротьби фальсифікацією фінансової звітності

Фінансова безпека в сучасних умовах господарювання є важливою складовою сталого розвитку держави. Фінансові злочини, які досить поширені в Україні та світі, можуть становити загрозу економічній стабільності. Механізми вчинення фінансових злочинів постійно оновлюються та вдосконалюються завдяки технологічному та інформаційному розвитку, що ускладнює процес розкриття та розслідування таких злочинів.

Особливостями злочинів у фінансовій сфері є те, що вони не становлять прямої загрози життю та здоров'ю, не пов'язані із застосуванням фізичної сили, а більшою мірою характеризуються наявністю у злочинців конкретних знань щодо діяльності фінансових установ та прогалини економічної системи, що дозволяє їм вчиняти фінансові злочини.

Головна мета зловмисників – отримати фінансові ресурси незаконним шляхом або уникнути їх втрати. Зростання фінансової злочинності може завдати шкоди всій економічній системі держави.

У 2022 році в Україні рівень тіньової економіки, за підрахунками Мінекономіки, становив 34 % офіційного ВВП, а в 2021 році цей показник становив 32 % офіційного ВВП [51]. Тіньова економіка постійно змінюється та оновлюється, впроваджуються нові інструменти та схеми вчинення фінансових злочинів, що є однією з причин зменшення доходів державного бюджету.

Посилаючись на рівень корупції, Лагард підтверджує, що 2 % світового валового внутрішнього продукту щорічно виплачуються у вигляді хабарів, що становить 1,5-2 трильйони доларів США на рік у всьому світі. Крім того, Achim

et al. виявили, що 19 відсотків ВВП європейських країн втрачається через тіньову економіку. Результати дослідження економічних злочинів і шахрайства показують, що 17 % організацій в Україні потерпають від шахрайства, пов'язаного з неетичною професійною поведінкою співробітників [3].

Для ефективної боротьби з фінансовими злочинами доцільно проаналізувати загальні засоби вчинення таких злочинів, сучасні показники та критерії виявлення таких злочинів, міжнародний досвід боротьби з фінансовими злочинами, що може допомогти визначити ефективні способи мінімізації та боротьби з ними. фінансовий злочин.

Виявлення коренів фінансових злочинів може визначити ефективні заходи запобігання та моніторингу для мінімізації фінансових злочинів і забезпечення якісної фінансової звітності. Подібним чином інше документальне розслідування може зробити висновок, що судовий аудит - це робота, яка зосереджена на запобіганні та виявленні фінансового шахрайства. З цієї причини результати роботи судового аудитора зазвичай передаються в суди [73].

Фінансові злочини пов'язані з кіберзлочинністю, оскільки злочинці користуються перевагами ІКТ. Шахрайство та крадіжка є найпоширенішими випадками застосування кібертехнологій для вчинення злочину. Інтелектуальна власність злочинців пов'язана з кіберзлочинністю, і що зростання рівня кіберзлочинності дає шлях до віктимізації інтелектуальної власності бізнесу.

Слабкість і низький авторитет державної влади, низька ефективність правоохоронних механізмів можуть бути джерелом зростання тіньової економіки та фінансової злочинності [37].

«Шахрайство», «корпоративний злочин» і «білий комірець» – це терміни, які можна використовувати стосовно фінансових злочинів. Фінансові злочини – це протиправні дії, вчинені як окремою особою, так і групою осіб з метою отримання фінансової або професійної вигоди [77]. Підвищена суспільна небезпека злочинної діяльності у фінансовій сфері

може полягати в тому, що держава в цілому (в особі державних фінансових установ, державних компаній та установ, пенсійних фондів тощо), приватні компанії та індивідуальні інвестори зазнають збитків [].

Криворучко Л. та Назаренко П. виділяють такі способи (види) вчинення фінансових злочинів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Способи (види) вчинення фінансових злочинів

№ з\п	*Способи фінансових злочинів*	*Види злочинів*
1	злочини у банківській сфері з використанням	злочинних схем банкрутства банків; «Електронне шахрайство»; виготовлення дублікатів ключів сховищ клієнтів банку; розкриття інсайдерської інформації; валютні операції
2	злочини у сфері кредитних відносин з використанням	безпідставного закриття застави на підставі підроблених факсів та фотокопій документів; експрес-кредитування в магазинах
3	злочини у сфері обігу цінних паперів з використанням	фіктивної угоди купівлі-продажу; підроблені документи та цінні папери; фіктивні цінні папери; спеціально створені комп'ютерні програми або Інтернет для проникнення в базу даних реєстраційно-депозитарних компаній і зміни відомостей про власників цінних паперів на власну вигоду; створення «фінансової піраміди» з використанням цінних паперів;
4	злочини, вчинені шляхом створення фінансових пірамід	із застосуванням мережевого маркетингу та основні форми залучення довірливих клієнтів

Джерело: узагальнено автором за даними [37, 73, 78, 82].

На офіційному веб-сайті Western Union надано інформацію про наступні види злочинів: шахрайство з авансовими платежами, шахрайство з працевлаштуванням, лотереї, шахрайство з орендою майна, шахрайство, пов’язане з надзвичайними ситуаціями з родичами, шахрайство з покупками в Інтернеті, шахрайство з Інтернет-знайомствами, шахрайство з підробкою квитанцій про оплату.

Одним із поширених видів фінансових злочинів є фальсифікація фінансової звітності. Це підтверджує дослідження міжнародної компанії Pricewaterhouse Coopers, яка серед найбільш «популярних» економічних

злочинів і шахрайств у 2021 році (поряд із хабарництвом і корупцією, привласненням майна, шахрайством у сфері закупівель та оподаткування) також виділила фальсифікацію фінансових звітності (Україна – 13 % та світовий індекс – 20 %) [78].

Асоціація сертифікованих дослідників шахрайства (ACFE) у своєму дослідженні, проведеному у 2018 році «Звіт для націй», виділяє найпоширеніші схеми шахрайства, до яких належать: незаконне привласнення активів, корупція та фальсифікація фінансової звітності [82].

Важливими факторами ризику фальсифікації звітності є: слабке середовище внутрішнього контролю, швидке зростання компанії, неадекватна або суперечлива відносна прибутковість, керівництво, яке приділяє надмірну увагу прогнозам прибутків, керівництво, яке бреше аудиторам або надмірно ухиляється від сплати податків.

Інтернет можна вважати середовищем для поширення фінансових злочинів. Фінансові злочини викликані можливостями для злочинців і слабкими процедурами притягнення до відповідальності. Це твердження в основному базується на теорії раціонального вибору. Якщо злочинці вважають, що вони можуть отримати більше вигоди від фінансових злочинів порівняно з витраченими витратами та ймовірністю бути покараними, ризик вартий. Це звинувачення пов’язане з виправданням відмивання грошей та ухилення від сплати податків. Якщо будуть гарантовані злочинні доходи, то це збільшить рівень фінансових злочинів. Якщо державі вдасться створити умови, за яких ціна дотримання закону (законослухняна поведінка) буде значно нижчою, ніж ціна незаконності чи ухилення від покарання, це може бути найкращим кроком до загальної профілактики злочинності.

Справа в тому, що коли ціна правомірної поведінки вища за ціну протиправної поведінки, людина приймає рішення на користь останнього варіанту діяльності. Це свідчить про те, що особа, проаналізувавши збитки та вигоди від своїх дій, робить висновок, який безпосередньо впливає на рішення. Людина зважує всі «за» і «проти» і обирає таку поведінку, яка

принесе їй найбільшу особисту вигоду з найменшими втратами, зокрема з найменшим ризиком покарання [82].

Кравченко О.В. зазначає, що власники бізнесу в Україні недооцінюють зовнішні форми контролю (зовнішній аудит, залучення зовнішніх консультантів для проведення незалежних розслідувань). Лише 10 % українських господарюючих суб'єктів мають досвід залучення зовнішніх консультантів для незалежних розслідувань» [37].

Різні методи відмивання грошей (особливо методи штучного інтелекту) можуть бути застосовані для виявлення злочинів з кредитними картками. Найкращими методами виявлення злочинів у фінансовій звітності є імовірнісна нейронна мережа та генетичний алгоритм. Використання таких технологій дозволяє систематизувати дані, профілювати ризики та виявляти походження незаконних коштів, які використовуються у злочинних цілях у майбутньому. Види кібершахрайств у банківських установах.

На фоні значних обсягів незаконних фінансових потоків не можна не згадати шахрайство з розкраданням коштів з рахунків клієнтів, дрібні маніпуляції на ринку цінних паперів і в секторі небанківських фінансових установ. Мотиви таких маніпуляцій, пов'язані не тільки з вигодою, а й з низькою ймовірністю покарання. Незважаючи на відносно невеликі обсяги (в поодиноких випадках), у сукупності такі злочинні дії можуть завдати значної фінансової та репутаційної шкоди економіці України.

Деякі фінансові злочини відбуваються самі по собі, а деякі можуть включати інші види злочинів – фінансові та нефінансові. Фінансові злочини включають відмивання грошей, кібер- та технологічні злочини, особисті злочини, використання бізнес-структур і корупцію в державному секторі. Така злочинна діяльність існує сама по собі і стає основою для інших видів організованої злочинності. Усе це може ускладнити процес виявлення та розслідування фінансових злочинів та притягнення злочинців до відповідальності. Коли фінансовий злочин вчиняє працівник фінансової установи, правоохоронцям важко притягнути його до відповідальності за

незаконні операції. Співробітники правоохоронних органів можуть накладати багатомільйонні штрафи на великі фінансові установи та банки замість того, щоб висувати звинувачення проти окремих осіб [33].

Рис. 3.1. **Види кібершахрайств в АТ «Райффайзен банк»**

Джерело: узагальнено автором за даними [33, 35, 37].

Фінансова конфіденційність таких країн, як Швейцарія та Кайманові острови, створює сприятливі умови та середовище для фінансових злочинів, маніпулювання ринком та відмивання грошей [37].

Кожна країна має окремий орган, який проводить фінансові розслідування та має низку повноважень, покладених на спеціальний орган також звертають увагу на важливість взаємодії органів влади та правоохоронних органів у боротьбі з фінансовими злочинами. Оскільки під час економічної кризи фінансова система кожної країни піддається впливу ряду факторів, що створюють умови для протиправних посягань на фінансові інтереси держави. Важливо, щоб спецслужби співпрацювали з

правоохоронними органами іноземних держав, оскільки злочини у фінансовій сфері набувають міжнародного характеру [73].

Комплексний аналітичний підхід, який постійно вдосконалюватиметься та оновлюватиметься, є важливим у боротьбі з фінансовими злочинами. Роховенко Д.С. зазначає, що у боротьбі з фінансовими злочинами доцільним є створення єдиної інформаційної бази щодо випадків шахрайства на фінансовому ринку України. «Досить ефективним засобом боротьби з посяганнями на фінансові установи є обмін інформацією про підозрілі справи та спільні розслідування» [82].

Цілісність фінансової системи може бути зруйнована через фінансові злочини, а наслідки фінансових злочинів можуть становити загрозу національній безпеці.

Швидкий та своєчасний обмін інформацією може прискорити процес розслідування злочинів у фінансовій системі. Недоцільно покладатися на технічні засоби розкриття злочинів у боротьбі з фінансовими злочинами, оскільки фінансові злочини постійно модернізуються.

Країнам доцільно співпрацювати в питаннях правової допомоги, екстрадиції та обміну розвідданими для зниження рівня злочинності. Важливо розробити міжнародну інтегровану правову систему для боротьби зі злочинністю, щоб такі кримінальні розслідування могли проводитися незалежно від національних кордонів [73].

Важливим є також об’єднання зусиль різних соціальних інститутів у напрямку підвищення рівня добробуту нації, виховної та виховної роботи з незахищеними верствами населення (молоддю, колишніми в’язнями, учасниками бойових дій), та підтримка моральних засад у суспільстві, людства, що може знизити рівень злочинності в країні.

Вплив шахрайства та економічних злочинів на всі організації в усьому світі все ще значний. Найпоширенішою схемою фінансових злочинів є незаконне привласнення активів, коли працівник викрадає або зловживає ресурсами установи (ACFE Report To the Nations, 2020). Процес запобігання

фінансовим злочинам може бути дорогим і трудомістким, але боротьба з фінансовими злочинами забезпечує оптимальний розвиток суспільства. Ефективне корпоративне управління може відігравати важливу роль у боротьбі з фінансовими злочинами.

Сучасні фінансові злочини в сучасному світі можуть приймати такі форми:

– шахрайство зі страхуванням життя;

– шахрайство зі страхуванням майна;

– крадіжки;

– незаконне зняття кредитів;

– відмивання грошей;

– викрадення особистої інформації;

– здирництво у людей похилого віку [37].

Існує сім груп осіб, які вчиняють різні види фінансових злочинів:

корумповані керівники держави, які можуть використовувати своє становище та повноваження для власного збагачення;

бізнес-лідери або керівники вищої ланки, які маніпулюють або спотворюють фінансові дані, щоб приховати справжній фінансовий стан банківської установи;

співробітники, які розкрадають кошти банківської установи та інші активи;

клієнти, постачальники, підрядники або особи, які не мають відношення до банківської установи;

змова зовнішніх злочинців з працівником банку для досягнення кращого результату;

особисті кримінальні шахраї, серійні або опортуністичні особи, які володіють своїм доходом [10].

Основними формами фінансових злочинів у кіберпросторі є електронні фінанси, шахрайські продажі через Інтернет або на сайтах роздрібної торгівлі, масове маркетингове шахрайство, фішинг і сайти онлайн-знайомств.

На основі аналізу нормативно-правових документів та звітів Держфінмоніторингу виявлено знаряддя фінансових злочинів у кіберпросторі:

використання облікових записів, створених для втрачених або підроблених документів;

відкриття рахунків на ім'я малозабезпечених громадян та підприємств з ознаками фіктивності;

використання міжнародних платіжних систем;

проведення ланцюгових фінансових потоків через декілька банківських рахунків за допомогою віддаленого доступу;

електронні кошти та криптовалюти;

залучення підставних осіб.

Фінансування тероризму є одним із видів фінансових злочинів. Найпоширенішими інструментами в таких схемах є:

1) надання матеріальної допомоги;

2) договори про відступлення права вимоги;

3) використання благодійних організацій;

4) залучення підставних осіб.

Критеріями визначення фінансових операцій фінансування тероризму можуть бути такі:

надходження коштів у невеликих сумах від різних осіб за короткий проміжок часу на користь однієї особи з призначенням платежу «допомога», «на лікування», «благодійна допомога», «добро»;

одержувачем та/або ініціатором переказу коштів є громадська та/або благодійна організація;

незвичайна для клієнта сума фінансової операції;

незвичний для клієнта контрагент;

нехарактерний опис призначення платежу для фінансової операції клієнта;

платежі, здійснені особами, які не повністю знають або неохоче повідомляють деталі платежу;

платіжна операція за електронним переказом, у якій відсутня повна інформація про ініціатора або одержувача;

незрозумілий характер фінансової операції;

відсутність економічного змісту [10].

Становленню та розвитку неформальної економіки та зростанню нелегальних фінансових потоків сприяє успішна діяльність офшорних зон. Стійкий попит на ведення бізнесу в офшорних зонах може бути зумовлений інституційними факторами (інституційні деформації української економіки, нижчі трансакційні витрати). Низькі трансакційні витрати пов'язані не тільки з нижчим рівнем податкового навантаження, а й звільненням від оподаткування пасивних доходів, можливістю ведення рахунків в іноземній валюті, відсутністю звітності в деяких країнах (наприклад, Беліз, Панама, Британські Віргінські острови). Безкоштовна реєстрація, низькі операційні витрати тощо [81].

У дослідженні доцільно проаналізувати протидію фінансовій злочинності в розвинених країнах. Серед органів, які займаються розслідуванням фінансових злочинів у США, особливе місце посідає Мережа боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN). До його компетенції входить збір, обробка, аналіз та класифікація фінансової інформації з подальшою передачею її уповноваженим органам. Для ефективного аналізу фінансової інформації FinCEN має великі джерела інформації, включаючи доступ до інформації Агентства національної безпеки. Важливим аспектом роботи FinCEN є взаємодія з іншими організаціями з метою співпраці під час розслідування фінансових злочинів. Зокрема, FinCEN уклав угоду з Комітетом з обробки розвідувальної інформації та боротьби з нелегальними мережами фінансових установ (Tracfin), який діє при Міністерстві фінансів Франції. FinCEN також підписав угоду з Національною мережею кримінальної розвідки Великобританії (NCIN).

За даними Федерального бюро розслідувань, у Сполучених Штатах фінансова злочинність здебільшого проявляється у формі корпоративного шахрайства, іпотечного шахрайства, інвестиційного шахрайства. Одним із характерних проявів фінансових злочинів у Сполучених Штатах є корпоративне шахрайство, яке передбачає маніпулювання фінансовими даними та торгівлю інсайдерською інформацією. У 2016–2018 роках було виявлено близько 2300 таких фактів, збитки за якими склали понад 3,7 млрд доларів [79].

Згідно з даними ФБР, кількість випадків фальсифікації фінансової інформації залишається відносно стабільною, водночас різко зростає кількість випадків торгівлі інсайдерською інформацією.

У Франції підрозділ фінансової розвідки діє у складі Міністерства економіки, фінансів та промисловості та поділяється на три підрозділи для ефективної обробки даних, зокрема: Центр збору інформації, Департамент державної експертизи, Оперативний департамент. У Федеративній Республіці Німеччина підрозділи фінансової розвідки є частиною поліції і мають такі повноваження: збір та аналіз звітів про підозрілі фінансові операції; передача результатів аналізу до правоохоронних органів; надання органам фінансового моніторингу інформації про методи відмивання грошей [10].

В Італії для розслідування фінансових злочинів створено спеціалізований орган «Фінансова гвардія», який підпорядковується безпосередньо Міністерству економіки та фінансів. Основними завданнями Фінансової гвардії є:

податковий контроль;

здійснення митного контролю;

контроль за витрачанням державних коштів;

нагляд за акцизами;

нагляд за законністю під час здійснення державних закупівель;

боротьба з організованою злочинністю;

протидія підробці монет і банкнот;

запобігання та боротьба з шахрайством у системі ЄС;

захист патентів, авторських прав, у тому числі національних товарів та італійських торгових марок;

організація взаємодії з іншими правоохоронними органами, контролюючими органами країни. Фінансові розслідування проводяться Фінансовою гвардією як під наглядом прокурора, так і самостійно [37].

Міжнародна організація FATF (2019) має важливе значення у сфері боротьби з фінансовими злочинами. Рекомендації FATF встановлюють комплексну та узгоджену основу для заходів, які країни повинні застосовувати для протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Таким чином, напрямами підвищення ефективності превентивної діяльності у забезпеченні фінансової безпеки банків є:

підвищення вимог до осіб, які приймають звернення громадян про факти правопорушень у фінансовій системі;

визначення критеріїв оцінки роботи органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням;

активізація участі громадськості у дотриманні законодавства, що регулює фінансову діяльність у державі;

забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері запобігання фінансовим правопорушенням;

створення єдиної бази даних, в якій накопичуватиметься інформація про протиправну діяльність осіб;

впровадження активної просвітницької діяльності, спрямованої на формування негативного ставлення до протиправних дій, що вчиняються у фінансовій системі;

вдосконалення фіскальної політики, запровадження ефективної системи контролю за реалізацією товарів на внутрішньому ринку;

запобігання переміщенню незаконних товарів через митний кордон;

удосконалення інформаційного забезпечення протидії злочинності та захисту громадян від протиправних посягань на їхні права у сфері формування та обігу фінансів через засоби масової інформації.

3.2. Ключові засади протидії фальсифікації фінансової звітності в Україні

Важливо вживати превентивні заходи у боротьбі з фінансовими злочинами. Однак покладаючись лише на профілактику, неможливо повністю боротися з фінансовими злочинами, оскільки такі злочини є дуже креативними та можуть приймати будь-які форми. Кожна нова справа про фінансові злочини містить унікальний компонент, який призводить до невдачі існуючих методів запобігання. Тому слід приділяти належну увагу методам виявлення цих злочинів.

На основі аналізу літературних джерел визначено найпоширеніші засоби розкриття корпоративних фінансових злочинів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Засоби розкриття корпоративних фінансових злочинів

№ з\п	Засіб	Характеристика
1	Комплаєнс	набір статутних положень, внутрішньої політики та положень компанії, яких повинен дотримуватися кожен співробітник. Відповідність охоплює політику корпоративної етики, повідомлення про порушення, збереження конфіденційності даних, вирішення конфліктів інтересів тощо
2	Щорічний аудит фінансової звітності	дозволяє виявити недоліки системи внутрішнього контролю, перекручування показників звітності,
3	Whistle blowing system (WBS) – система зворотного зв’язку	дозволяє виявляти шахрайські дії третіх осіб за допомогою людей, які працюють у компанії

Джерело: сформовано автором на основі [10].

Проведення фінансового аудиту може бути неефективним у випадку, коли фінансові установи приховують наявні недоліки, щоб зберегти свою клієнтську базу та рівень довіри.

Аналіз основних ознак, форм і способів вчинення фінансових злочинів дозволяє визначити основні ознаки, за якими можна розкрити наступні види злочинів.

Основними показниками фінансової злочинності є:

використання фальшивих документів для фінансових операцій;

використання міжнародних платіжних систем;

використання чужих акаунтів для вчинення злочину;

проведення частих дрібних фінансових операцій;

незвичайна для клієнта сума фінансової операції;

незвичний для клієнта контрагент;

нехарактерний опис призначення платежу для фінансової операції клієнта;

неповна інформація про призначення платежу;

відсутність інформації про одержувача або ініціатора платежу;

незрозумілий характер фінансової операції;

відсутність економічного змісту фінансової операції.

Зростання рівня фінансової злочинності може бути наслідком низької зрілості інституційного середовища та високого рівня інформаційної асиметрії. На фінансову злочинність також може впливати злиття політичної влади та великого бізнесу, що є типовим для українського суспільства [73].

Фінансові злочини можуть бути пов’язані з економічним розвитком країни. Економічний розвиток по-різному впливає на рівень фінансової злочинності в країнах, зменшуючи фінансову злочинність у країнах з низьким рівнем доходу та стимулюючи фінансову злочинність у країнах з високим доходом. До фінансової злочинності відноситься і безробіття, яке в розвинутих країнах слід скоротити для зменшення фінансової злочинності. Зростання рівня безробіття в країнах з низьким рівнем доходу є побічним

ефектом зниження фінансової злочинності. Для боротьби з фінансовими злочинами важливо враховувати економічний розвиток, рівень безробіття та рівень податкової свободи. Зменшення рівня податкової свободи може позитивно вплинути на зниження рівня економічної та фінансової злочинності [10].

Зменшення фінансової злочинності серед працівників фінансових установ можна досягти за рахунок підвищення матеріальної мотивації працівників та підтримки належного рівня їх оплати праці. Іншим чинником зниження рівня корпоративної фінансової злочинності може бути моральний аспект діяльності персоналу фінансових установ – страх і сором за нечесну поведінку, погіршення репутації організації. Має сенс викорінити непрозорі схеми обліку та звітності та можливі фінансові маніпуляції в банку (підписання чистих бланків «про всяк випадок»).

Слід застосовувати комбінацію механізмів боротьби з шахрайством, включаючи фінансовий моніторинг, впровадження та контроль за дотриманням кодексу поведінки, підвищення рівня звітності про шахрайство, оцінку ризиків шахрайства, використання служб боротьби з шахрайством, перевірку інформації про працівників і клієнти фінансових установ, аналіз даних, політика брандмауера та боротьби з шахрайством, а також навчання фінансових і правоохоронних працівників для боротьби з шахрайством. Таким чином, основою боротьби з фінансовими злочинами є ефективне управління національною фінансовою системою, яке здійснюється урядом, главою держави та діяльністю правоохоронних органів, на які покладено завдання боротьби з фінансовими злочинами.

Активна участь фінансових установ у сприянні відмиванню коштів та фінансуванню тероризму може стати перешкодою та загрозою для розкриття фінансових злочинів. Небажання фінансових установ надавати правоохоронним органам доступ до інформації про фінансові злочини можна пояснити наступними причинами:

страх втратити довіру клієнтів;

отримання власної вигоди від фінансових злочинів;

бажання зберегти власну репутацію

змова з правоохоронними органами, представниками бізнесу чи уряду.

Фінансові злочини характеризуються взаємодією з іншими формами злочинності, такими як:

корупція;

відмивання грошей та фінансування тероризму;

кіберзлочинність;

функціонування підприємницьких структур.

На зростання рівня фінансової злочинності також впливає наявність офшорних зон і слабкі процедури встановлення відповідальності за вчинення злочину.

Усе це ускладнює процес виявлення та розслідування фінансових злочинів.

Серед універсальних заходів боротьби з фінансовими злочинами, які досить поширені в західних країнах, можна виділити наступні (рис. 3.2).

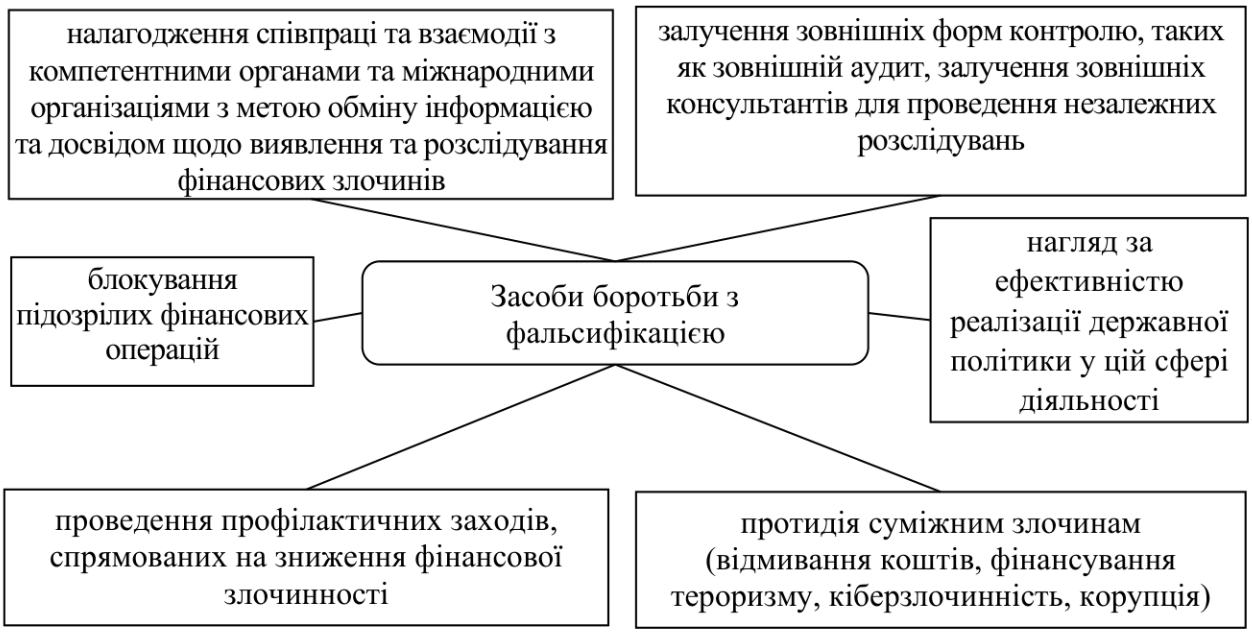

Рис. 3.2. **Засоби боротьби з фальсифікацією в АТ «Райффайзен банк»**

Джерело: узагальнено автором за даними [33, 35, 37].

В результаті виявлення відповідних показників фінансових злочинів та підвищення ефективності протидії фінансовим злочинам можна знизити рівень злочинності, пов’язаної з фінансовими злочинами, що стане основою для стабільного розвитку української економіки та політики.

Визначено основні ознаки фінансових злочинів: використання для вчинення злочину фальшивих документів, міжнародних платіжних систем, рахунків інших осіб; проведення частих і складних дрібних фінансових операцій, незвичайна для клієнта фінансова операція за сумою або контрагентом, незвичне призначення платежу, неповна інформація про призначення платежу, одержувача або ініціатора платежу, заплутаний характер фінансової операції, відсутність економічного змісту фінансова операція. Фінансові злочини тісно пов’язані з корупцією, відмиванням грошей, кіберзлочинністю та використанням бізнес-структур.

Злочинці наживаються на офшорних зонах і слабкому рівні кримінальної відповідальності. Можливими шляхами підвищення рівня ефективності протидії фінансовим злочинам можуть бути такі: налагодження співпраці з відповідними органами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та досвідом щодо виявлення та розслідування фінансових злочинів, блокування підозрілих фінансових операцій, удосконалення реалізації державної політики в ця сфера, профілактика, боротьба із суміжними видами злочинів, залучення зовнішніх форм контролю. Реалізація вищезазначених заходів може позитивно вплинути на економічну та політичну стабільність держави.

Фінансові звіти – це звіти, які пояснюють фінансові показники та прибутковість компанії за певний період часу. Є три основні фінансові звіти: Звіт про фінансовий стан, Звіт про сукупні доходи (або звіти про прибутки та збитки), Звіти про рух грошових кошті. Інші фінансові звіти, наприклад звіт про нерозподілений прибуток, власники бізнесу використовують рідше.

Фінансова звітність важлива, оскільки вона дозволяє зацікавленим сторонам, таким як акціонери, кредитори та регулятори, зрозуміти загальні

фінансові показники та стан компанії. Якщо ви готові шукати фінансування для свого бізнесу, кредитори переглянуть вашу фінансову звітність, щоб визначити, чи ви маєте право на бізнес-кредит. Публічні компанії також зобов’язані публікувати свою фінансову звітність у річному звіті.

Як правило, фінансова звітність надає інформацію про бізнес:

економічні ресурси та зобов'язання;

здатність заробляти;

потенційні грошові потоки;

статус управління;

облікова політика.

Найважливіше те, що фінансова звітність допомагає власникам бізнесу краще розуміти прибутки та приймати більш розумні бізнес-рішення. Правильні інструменти, як-от бухгалтерське програмне забезпечення, можуть спростити створення фінансової звітності.

Оскільки фінансова звітність є основним джерелом фінансової інформації, необхідно застосовувати основні принципи бухгалтерського обліку, щоб забезпечити точність і послідовність. Ви можете підготувати фінансову звітність, використовуючи три принципи.

1. Зафіксовані факти: первісна або історична вартість облікових записів може допомогти вам підготувати фінансову звітність. Як правило, ви записуєте ціни та активи, які купуєте в різний час, за первісною вартістю.

2. Облікові умовності: Використання стандартів бухгалтерського обліку робить вашу фінансову звітність порівнянною та реалістичною. Наприклад, принцип узгодженості вимагає від бухгалтерів послідовного застосування стандартів з року в рік.

3. Особисті судження: фінансові звіти базуються на особистих судженнях і оцінках, щоб уникнути завищення активів і зобов’язань.

Бухгалтерські помилки можуть спричинити проблеми зі звітністю про відповідність, наприклад фінансовою звітністю, борговими угодами та

податковими деклараціями, що, у свою чергу, може спричинити перевірки, штрафи та штрафи.

З цих причин важливо зменшити кількість помилок і підвищити здатність виявляти їх, коли вони виникають. Помилки слід виправляти відразу після їх виявлення, щоб пом'якшити негативний вплив на бізнес.

Для мінімізації облікових помилок застосовуються процедури контролю, які спрямовані на те, щоб мінімізувати ризик помилки.

Існує два типи засобів контролю: превентивні засоби контролю та профілактичні (рис. 3.3).

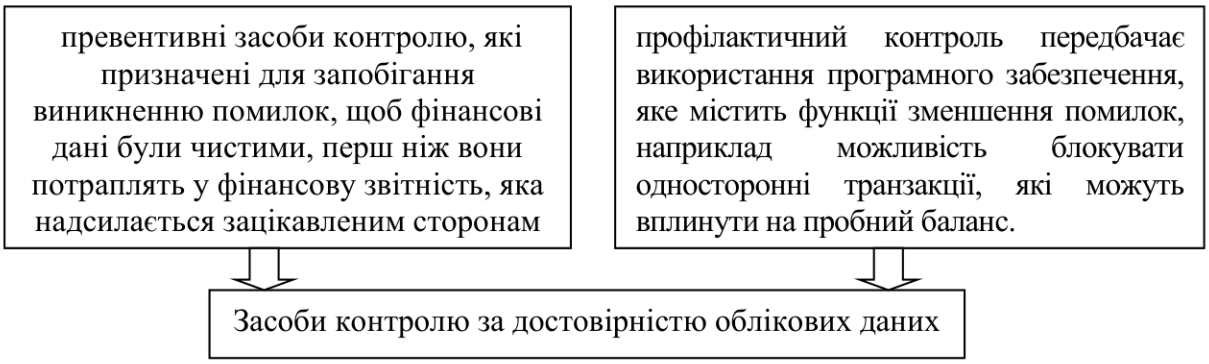

Рис. 3.3. **Засоби контролю для мінімізації фальсифікації звітності**

Джерело: сформовано автором на основі [1, 5, 7].

Детективні засоби контролю визначають помилки або невідповідності для дослідження та виправлення після їх реєстрації. Важливо, щоб лікувально-розшукові перевірки проводилися регулярно, щоб швидко виявляти бухгалтерські помилки.

Профілактичний контроль передбачає обрання програмного продукту з найвищим рівнем автоматизації та системної інтеграції; це зведе до мінімуму потребу у надмірному ручному втручанні, тобто кількість помилок при введенні даних виникає. Програмне забезпечення NetSuite Cloud Accounting Software містить інструменти, які послідовно застосовують визначені стандарти та політики для обмеження помилок комісії та принципових помилок.

Інвестуйте в персонал, навчаючи його належним чином, надаючи належні ресурси та забезпечуючи кероване робоче навантаження. Перенапружені відділи бухгалтерського обліку частіше спричинятимуть облікові помилки.

Розподіліть обов'язки та забезпечте адекватний огляд, щоб мінімізувати помилки. Ці елементи керування йдуть рука об руку. Маючи окремий набір очей для перегляду результатів роботи іншої людини, помилки часто можна позначати на початку процесу бухгалтерського обліку. Оскільки це може бути складно для компаній з невеликим штатом або де все це робить власник, подумайте про те, щоб залучити зовнішнього бухгалтера для періодичної перевірки рахунків.

Залишайтеся організованими, ведучи належний облік, щоб зменшити ймовірність не помічати бухгалтерські операції, які призводять до помилок або пропусків. Правильно організовані записи також необхідні у разі податкової перевірки.

Детективне управління – виконуйте своєчасну звірку рахунків, щоб порівняти бухгалтерські сальдо із зовнішніми джерелами, такими як банківські виписки, виписки з кредитів і виписки з кредитних карток. Звірки також можуть застосовуватися до порівнянь допоміжних журналів (тобто спеціальних хронологічних записів транзакцій, що часто відбуваються, таких як допоміжний журнал дебіторської заборгованості) із головною книгою, хоча зазвичай цей крок можна усунути за допомогою інтегрованого програмного забезпечення для бухгалтерського обліку.

Порівняйте фактичні залишки з бюджетними, щоб виділити відхилення. Аналізуючи відхилення, які здаються необґрунтованими, можна виявити облікові помилки. Наприклад, дубльовані записи можуть створити більші, ніж очікувалося, залишки, тоді як пропущені транзакції можуть призвести до менших залишків на рахунку, ніж могло б бути доцільним. Подібну процедуру можна виконати, використовуючи фактичні залишки за поточний рік порівняно з попереднім роком або щодо ключових показників ефективності.

Висновки до розділу 3

1. Система внутрішнього аудиту надає топ менеджменту банківської установи розумну впевненість щодо виявлення помилок і запобігання ризикам. Створення організації внутрішнього аудиту, в якій беруть участь усі співробітники, включаючи топ-менеджмент, який інтенсивно використовує методи та інструменти комп'ютерного аудиту в рамках сучасної практики внутрішнього контролю, відповідає вимогам сучасного, систематичного та проактивного аудиту, заснованого на оцінці ризиків, запровадження постійного аудиту. У зв'язку з цим основним пріоритетом для кожного банку є структурування та впровадження практик самооцінки контролю, прийняття ризиків для досягнення банком своєї місії та загальних цілей у процесі внутрішнього контролю.

2. Узагальнено основні ознаки фінансових злочинів: використання для вчинення злочину фальшивих документів, міжнародних платіжних систем, рахунків інших осіб; проведення частих і складних дрібних фінансових операцій, незвичайна для клієнта фінансова операція за сумою або контрагентом, незвичне призначення платежу, неповна інформація про призначення платежу, одержувача або ініціатора платежу, заплутаний характер фінансової операції, відсутність економічного змісту фінансова операція. Фінансові злочини тісно пов'язані з корупцією, відмиванням грошей, кіберзлочинністю та використанням бізнес-структур.

3. Точна бухгалтерська інформація є критичною для управління бізнесом. Хоча немає надійного способу усунути всі облікові помилки, можна запровадити процеси та засоби контролю, щоб мінімізувати їхню появу. Важливим першим кроком є розуміння того, як виникають поширені облікові помилки та де їх шукати. Використання автоматизованого інтегрованого програмного забезпечення разом із набором профілактичних і детективних засобів контролю може створити облікове середовище, менш схильне до помилок.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження організаційно-методичних аспектів виявлення і попередження фальсифікації фінансової звітності, встановлено:

1. Відсутність одностайності між науковцями, що теоретичних основ фінансової звітності призводить до складності при її інтерпретації. Запропоновано фінансову звітність трактувати як кінцевий продукт фінансового обліку в комплекті звітності, підготовленої за результатами зведення рахунків суб'єкта господарювання за певний період для формування інформаційного забезпечення про фінансовий стан підприємства, результат його діяльності.

2. Бухгалтерські помилки – це ненавмисні випадки; вони є результатом ненавмисної помилки. Іноді облікові помилки виникають через помилку, як зміна числа чи натискання неправильної клавіші. В інших випадках вони виникають через неправильне розуміння правил бухгалтерського обліку або облікової політики суб'єкта господарювання. Відділ бухгалтерського обліку прагне обмежити помилки у своїх бухгалтерських даних, особливо даних, які надходять у фінансову звітність, що використовується внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами. Бухгалтерських помилок не уникнути, але їх можна мінімізувати. Поширені бухгалтерські помилки виникають через неправильне введення даних, помилки пропуску, помилки комісії та принципові помилки. Бухгалтерські помилки підривають довіру до суб'єкта господарювання, витрачають ресурси та перешкоджають надійності інформації, необхідної для прийняття бізнес-рішень. Поєднання профілактичного та детективного контролю з бухгалтерським програмним забезпеченням може зменшити ймовірність помилок.

3. Бухгалтерський облік є мовою бізнесу, а облікові помилки створюють непорозуміння. Якщо облікові дані, що лежать в основі, неправильні, зацікавлені сторони, які покладаються на них, з більшою ймовірністю приймуть неправильне рішення. Наприклад, бухгалтерська помилка може змусити бізнес-менеджера прийняти неоптимальне операційне рішення, особливо шкідливе у випадках,

коли норма прибутку низька або грошовий потік обмежений. Подібним чином зовнішні кредитори можуть покладатися на неточні фінансові звіти, приймаючи рішення про кредитування. Більшість облікових помилок можна класифікувати як помилки введення даних, помилки комісії, помилки пропуску та принципові помилки. З чотирьох, помилки в принципі є найбільш технічним типом помилки і можуть призвести до того, що кінцеві фінансові дані будуть невідповідними загальноприйнятим принципам бухгалтерського обліку (ПСБО).

4. АТ «Райффайзен Банк» входить в трійку лідерів серед вітчизняних банків, в 2023 році функціонувало 350 відділень, що становить 6,56 % від всіх відділень банківських установ на території України. За 2020-2022 роки майновий потенціал банку зріс на 55,06 %. За 2020-2022 роки суттєво зросли статті активів, а саме: «Кредити, надані клієнтам» на 15969726 тис. грн. (34,91 %) та «Кредити та аванси банкам» на 13455454 тис. грн. (52,51 %), що свідчить про підвищення ділової активності банку.

5. Облікова політика господарюючого суб'єкта є основою формування фінансової звітності. Облікова політика на локальному рівні направлена на пошук раціональних шляхів зниження навантаження на обліковий персонал щодо здійснення вибору необхідних даних з облікової інформації. Виокремлено чинники, що сприяють порушенням чинного законодавства з питань бухгалтерського обліку та звітності та призводять до спотворення відображення інформації про фінансовий та майновий стан банківської установи у фінансовій звітності, а саме: бажання одержати заохочення (неправомірну вигоду) внаслідок безпідставного посередництва в операціях видачі кредитів; відсутність єдиного підходу до методів обліку необоротних активів прагнення отримати додаткові матеріальні стимули з боку керівництва в разі досягнення очікуваного стану показників фінансової звітності розподіл доходів і витрат між звітними періодами для оптимізації суми податків і зборів, відсутність щорічних внутрішніх перевірок органами контролю своєчасності та повноти документообігу, цінової та договірної політики, контролю платіжної дисципліни контрагентів для своєчасного виявлення зловживань.

6. Внутрішній аудит визнається ефективним інструмент контролю та попередження фальсифікації облікової інформації, а також управління економічною безпекою суб'єкта господарювання. Існує два типи засобів контролю: превентивні засоби контролю призначені для запобігання виникненню помилок, щоб фінансові дані були чистими, перш ніж вони потраплять у фінансову звітність, яка надсилається зацікавленим сторонам. Детективні засоби контролю визначають помилки або невідповідності для дослідження та виправлення після їх реєстрації. Важливо, щоб лікувально-розшукові перевірки проводилися регулярно, щоб швидко виявляти бухгалтерські помилки.

7. З метою попередження фальсифікації облікової інформації в АТ «Райффайзен банк» функціонує відділ внутрішнього аудиту, який підпорядковується лише Спостережній раді банку. Система внутрішнього аудиту банку охоплює всю господарську діяльність банку і допомагає правильно організувати і контролювати всю його діяльність. Система внутрішнього контролю була структурована таким чином, щоб мати можливість постійно, на прийнятному рівні та під контролем тримати всі виявлені фінансові та операційні ризики щодо діяльності. Виконуючи проактивну роль у діяльності з розробки проекту та продукту, як керівники процесів, так і керівництво внутрішнього контролю діють як особи, які приймають рішення, щоб визначити точки внутрішнього контролю. У 2023 році Аудиторська комісія збиралася 34 рази і проводила оцінку внутрішніх компонентів системи.

8. Перед подачею топ менеджменту АТ «Райффайзен Банк» фінансової звітності ця облікова інформація проходять ретельну перевірку в Департаменті контролінгу, висновки якого про достовірність відображених фінансових показників повідомляються виконавчому директору банку. Аналітичні процедури дозволяють визначити відсутність або наявність відхилень між фактичними та очікуваними значеннями показники, опубліковані у фінансовій звітності. У ході застосування аналітичних процедур в контролінгу можна підтвердити достовірність фінансової звітності або встановити нетипові

відхилення, які з високою часткою ймовірності можуть свідчити про шахрайські дії під час документування виконуваних основних бізнес-процесів та спотворення взаємопов'язаних статей фінансової звітності.

9. Типові порушення, які можуть бути виявлені під час перевірки з метою виявлення ознак фальсифікації фінансової звітності з використанням аналітичними процедурами є:

1) відсутність правдивої інформації про технічний стан, фізичний та моральний знос основних засобів внаслідок постійних переоцінок, що уповільнює темпи їх відтворення і може призвести до зупинки технологічного процесу;

2) недотримання платіжної дисципліни за договорами, що призведе до збільшення суми сумнівних та безнадійних дебіторська та кредиторська заборгованостей;

3) порушення низки нормативних документів, що регламентують нарахування та виплату заробітної плати, внаслідок наявності заборгованість перед органами соціального страхування та працівниками, незважаючи на позитивний валовий прибуток, позитивну динаміку рентабельності продажу кредитних продуктів;

4) незбалансованість структури витрат банку та їх розподілу між звітними періодами;

5) відсутність запасів грошових коштів у балансі під час формування резервів і забезпечення та їх нецільове використання;

6) здійснення непродуктивних витрат на бізнес-процеси без отримання економічної вигоди в майбутньому.

Надійна система попереджувального та детективного контролю разом із відповідним програмним забезпеченням для бухгалтерського обліку може бути найефективнішим способом виявлення облікових помилок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bobitan R.-I. The non-financial reporting – the story behind the numbers (2017). *R.-I. Bobitan, P. Stefea. Academica Brâncuşi*. № 3. P. 94-100.

2. Druzhilovskaya, T.Y., Druzhilovskaya, E.S., Stozharova, T.V., Vilkova, E.V. & Denisova, I.P. (2022). Improving the Formation of Financial Statements in Accordance with International Standards as the Most Important Instrument for International Economic Integration, Popkova, E.G. and Andronova, I.V. (Ed.) *Current Problems of the World Economy and International Trade (Research in Economic Anthropology*, Vol. 42, Emerald Publishing Limited, Leeds, pp. 219-231.

3. Kuzmenko H. & Smirnova I. (2020). The role of accounting policy in the formation of financial statements of budgetary institutions. *Innovative economics and management.* Vol 7. № 2. 36-48.

4. Maryna A., Myroshnychenko H., & Katranzhy L. Assessment of the efficiency of the bank's financial controling system. *Інноваційні процеси в економіці.* 2023. № 1 (99). С. 46- 51.

5. Mishchenko, V., & Mekhovych, S. (2021). Upravlinski pryntsypy filosofii kontrolinhu. [Governing principles of phylosophy of controlling]. *Energy saving. Power engineering. Energy audit*. (11–12 (153–154)). P. 12–18.

6. Polishchuk I.R., Vyhivska I.M., & Makarovych V.K. Accounting and analytical support for managing the reliability of financial reporting indicators. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2022. Вип. 1 (51). С. 17-22.

7. Tchiotashvili, D., & Chitadze, K. (2023). Regulation of international financial reporting standards, challenges and problems for small and medium and fourth category enterprises in georgia. *Grail of Science*, (27), 74–80.

8. Антоненко Н.В., Чабан Є.О. Формування і подання фінансової звітності в електронному вигляді. *Причорноморські економічні студії.* 2021. Випуск 72-2. С. 131-138.

9. Артюх О.В., Муренко Т.О., Назаренко О.В. Проблемні аспекти внутрішнього контролю в бюджетних і банківських установах. *Вісник ХНТУ*. 2022. № 2 (81). С. 99-105.

10. Борис С.А. Шахрайство на підприємстві: причини та наслідки, виявлення та протидія. *Юрист Закон.* 2019. № 9. URL: http://surl.li/gnlbe.

11. Бухтіарова А.Г. Фінансовий моніторинг як інструмент детінізації банківської системи. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка.* 2019. № 3. С. 59-65.

12. Вдовічен А. Конвергенція фінансового звітування в Європейському союзі (ЄС). *Євроінтеграційні процеси*. 2022. Випуск ІІІ (87). С. 8-27.

13. Войцеховський М. Класифікація та види помилок в обліку. *Дебет-Кредит*. 2017. № 14. URL: https://dtkt.com.ua/show/1cid03035.html.

14. Гевчук А.В. Щодо методології виправлення помилок розрахунків у бухгалтерському обліку і звітності. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2019. № 3. С. 52-58.

15. Годнюк І.В., Шубенко І.А., Вольська А.О. Фінансове шахрайство у комерційних банках України. Шляхи боротьби у сфері безготівкових розрахунків. *Економічний простір.* 2021. № 165. С.110-115.

16. Головіна Д.В., Карпенко О.В., Плікус І.Й. Міжнародна конвергенція фінансового звітування. *SOCIAL ECONOMICS*. 2022. Issue 63. С.83–93.

17. Гончар Л.В., Малахова А.В., Невкипіла О.С. (2021). Фінансове шахрайство та безпека. *Інноваційна економіка. Інноваційні технології та економічна безпека.* 2021. № 3-4 (87). С. 170-174.

18. Гусак А. Сутність та класифікація помилок у професійних стандартах. *Молодий вчений.* 2016. № 12.1 (40). С. 713–719.

19. Запорожець Р.А. Запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування: дис. … к. ю. н.: 12.00.08. Київ, 2017. 135 с.

20. Запорожець С.В. Внутрішній аудит управління ліквідністю банку. *Вісник Мукачівського державного університету.* 2018. Випуск 16. С. 739-744.

21. Запорожець С.В., Бартош О.М. Роль контролінгу в управлінні банком. *Ефективна економіка.* 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/76.pdf.

22. Заруцька О.П., Павлов Р.А. Прозорість банківського нагляду, як необхідна умова незалежності національного банку України. *Вісник СумДУ. Серія "Економіка"*. 2020. № 3. С. 54-62.

23. Зоря О.П. Обліково-аналітичне забезпечення ведення управлінського обліку в банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 26–28.

24. Іванчук Н.В. Звітність підприємств: навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 208 с.

25. Івахненков С.В. Автоматизація бізнес-процесів та бухгалтерського обліку: «хмарна» революція? *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. № 5. С. 26–35.

26. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова Правління НБУ від 17.06.2004 р. № 280. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0919-04.

27. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2008 № 368. URL: http://zakon1.rada.gov.ua.

28. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Постанова Правління НБУ від 27.12.2007 № 480. URL: http://zakon1.rada.gov.ua.

29. Канцедал Н. Ідентифікація та способи виправлення бухгалтерських помилок. *Актуальні проблеми економіки і управління в сучасних соціально-економічних умовах:* збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (2–3 жовтня 2020 р.). Дніпропетровськ: Герда, 2020. С. 282–284.

30. Карасьова Л. Помилки в звітності за Міжнародними стандартами фінансової звітності та методи їх виправлення. *Україна фінансова*. 2020. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/sdu/151.htm.

31. Карлін М., Стащук О., Борисюк О. Фінансові аспекти врахування нових економічних ризиків у діяльності підприємств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 4 (39). С. 376– 386.

32. Кармазіна Н.В. Аудиторські процедури при оцінки та впливу подальших подій під час аудиту фінансової звітності. *Економіка та держава.* 2022. № 4. С. 8-12.

33. Карпенко Є.А., Кулик В.А. Аудит бізнес-ризиків: переваги, недоліки та можливості застосування в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки».* 2019. Випуск 33. С. 225 – 230.

34. Ковалевич Д.А. Організація фінансового обліку в банках. *Вісник Мукачівського державного університету.* 2017. Випуск 9. С. 988-991.

35. Корнієнко В.В. Обстановка вчинення злочинів у банківській сфері: нормативно-правовий аспект. *Вісник ХНУВС. Bulletin of KhNUIA*. 2020. № 4 (91). С. 295-304.

36. Костякова А.А. Європейські принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності: облікові новації. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки).* 2018. № 2 (37). С. 40–47.

37. Кравченко О.В. Психологічні особливості шахрайства: автореф. дис. … канд. психол. наук: спец. 19.00.06; Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005. 21с.

38. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

39. Лега О.В., Яловега Л.В., Прийдак Т.Б. Помилки в бухгалтерському обліку: сутність, класифікаційні ознаки, виявлення та виправлення. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Випуск 49. С. 187-195.

40. Легенчук С.Ф., Царук І.М., Назаренко Т.П. Принципи захисту даних у системі обліку: управлінські аспекти. *Економіка, управління та адміністрування.* 2021. № 2 (96). С. 61-69.

41. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) / Н.Б. Литвин. К.: «Хай-Тек Прес», 2017. 608 с.

42. Лугова О., Ворошилова О., Лата Ю. Помилки в бухгалтерському обліку: виявлення та виправлення. *Modern economics.* 2018. № 12. С. 133–139.

43. Маренич Т. До питання класифікації бухгалтерських помилок. URL: http://journals.uran.ua/index. php/wissn021/article/view/129980/125567 .

44. Микитюк Н.О., Дунаєвська А.В. Проблемні питання розкриття інформації при формуванні системи фінансової звітності на основі таксономії за МСФЗ. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. Том 2. С. 273-279.

45. Міжнародний стандарт аудиту 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності». URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_часть1.pdf.

46. Міжнародний стандарт аудиту 240 «Обов'язки аудитора щодо несумлінних дій при аудиті фінансової звітності». URL: https://stud.com.ua/67121/ audit_ta_buhoblik/mizhnarodniy_standart_auditu_obovyazki_auditora_schodo_ nesum linnih _auditi_ finansovoyi_zvitnosti.

47. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020.

48. Муравський В.В. Комп'ютерно-комунікаційна форма обліку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 486 с.

49. Нагірська К., Риковська Л. Виправлення помилок у фінансовій звітності: проблеми нормативно-методичного забезпечення. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси.* 2014. Вип. 11 (41). Ч. 1. С. 120–130.

50. Назарбаєва І. Різні помилки – різні способи виправлення: класифікація бухпомилок. *Все про бухгалтерський облік*. 2017. № 45. С. 4–7.

51. Найда А.В., Найда І.С., Ткачук Г.О, Маркова Т.Д., Гаврилюк В.О. Формування та подання звітності з використанням інформаційних технологій.

Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022. Том 7. № 1. С. 45 – 51.

52. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73 (з змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text.

52. Недеря Л.В., Біла Д.В. Оцінка фінансової звітності в інформаційному забезпеченні вартості фінансово-кредитних установ. *Ефективна економіка.* 2017. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5877.

53. Облік і аудит у банках: навч. підруч. / О.Г. Коренева, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко, О.В. Карпенко; за ред. О.Г. Коренева, Н.Г. Слав'янська. Суми: ВТД «Університетська книга», 2017. 493 с.

54. Панасенко І.М. Банківський нагляд як інструмент забезпечення стабільності банківської системи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 518-523.

55. Пернарівський О.В., Пернарівська О.О. Методи оцінювання ризиків у банківській діяльності. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 6 (17). С. 828-833.

56. Побережна Н.М. Консолідована фінансова звітність банків України: нормативно-методологічні особливості складання. *Вісник НТУ «ХПІ».* 2018. № 15 (1291). С. 95-100.

57. Подання фінансової звітності: міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/929_013.

58. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Міністерства фінансів України від 28 травня 1999 р. № 137. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99.

59. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова Правління НБУ: затверджена 30.06.2016 р. № 351. URL: http://zakon1. rada.gov.ua.

60. Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 10.05.2016 р. № 311. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16.

61. Попівняк Ю.М. Технологія блокчейн у бухгалтерському обліку й аудиті: сучасний стан, можливості та перспективи застосування. *Економіка, управління та адміністрування.* 2019. № 3 (89). С. 137-144.

62. Правдюк Н.Л., Обнявко М.В. Впровадження блокчейну в облікову систему: кроки назустріч. *Ефективна економіка.* 2022. № 1. URL: http://www.economy. nayka. com.ua/pdf/1_2022/14.pdf.

63. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: постанова Правління Національного банку України 18.06.2003 р. № 255. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0583-03.

64. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III від 7.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text.

65. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, із змінами та доповненнями. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14.

66. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text.

67. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65247&cat_id=36580.

68. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-IX#Text.

69. Руда О.Л. Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України. *Агросвіт.* 2022. № 5-6. С. 15-23.

70. Самборська-Музичко Ю.О., Тютюкіна О.С. Аналіз фінансової звітності банку: проблемні аспекти. *Фінанси, облік і аудит*. 2016. Випуск 1 (29). С. 239-249.

71. Семенець А.О. Форензік-аудит як ефективний засіб антикризового управління торговельною діяльністю. *Бізнес Інформ. Економіка. Облік і аудит.* 2019. № 4. С. 280–287.

72. Семйон В.С. Правове регулювання обліку та звітності в Україні та Угорщині: порівняльний аспект. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2018. Випуск 3 (12). С. 393– 406.

73. Стецюк О.Я., Чубай В.М. Шахрайство на підприємствах: види, критерії ідентифікації та причини виникнення. *Економіка та суспільство.* 2023. Випуск № 47. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2259.

74. Сторожук Т.М. Подання та оприлюднення фінансової звітності: національні та міжнародні вимоги. *Ефективна економіка.* 2017. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5572.

75. Тихонова О.В. Особливості фінансової злочинності в США в сучасних умовах. *Юридичний бюлетень.* 2018. Випуск 7. Ч. 2. С. 244-250.

76. Фальченко О.О., Мардус Н.Ю. Процес подання та оприлюднення фінансової звітності підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2017. Вип. 5 (11), ч. 2. С. 167-170.

77. Фаріон А.І. Необхідність та актуальність концепції створення служби фінансових розслідувань. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3. С. 186-192.

78. Хамига Ю.Я. Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями мінімізації. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 308 с.

79. Хомовий С.М., Хом’як Н.В., Томілова-Яремчук Н.О., Литвиненко В.С. Розвиток та вплив міжнародних норм обліку на формування фінансової звітності в банківських установах України. *Економіка та управління АПК.* 2020. № 2. С. 115–123.

80. Чиж В.І. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством в умовах цифрової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 1. С. 88-93.

81. Чік М.Ю. Організація та регулювання внутрішнього аудиту у банківських установах. *Ефективна економіка.* 2018 № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/97.pdf.

82. Шикун В., Булик Д. Фінансове шахрайство на підприємстві. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 2. С. 70-79.

83. Шипунова О. Визначення і класифікація помилок у фінансовій звітності. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. *Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір.* 2013. Вип. 1 (99). С. 92–101.